

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“การศึกษารูปแบบการใช้เกษตรชีวภาพที่เหมาะสม เพื่อเป็นแนวทาง
ในการลดต้นทุนการผลิตและสร้างความปลอดภัยให้กับสุขภาพ
ของเกษตรกรชาวสวนผลไม้ ต.ตะปอน อ.ขลุง จ.จันทบุรี ”

คณะผู้วิจัย

นางไพเราะ ศิริการ

และคณะ

สนับสนุนโดย

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคตะวันออก

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(มกราคม 2552)

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“การศึกษารูปแบบการใช้เกษตรชีวภาพที่เหมาะสม เพื่อเป็นแนวทาง
ในการลดต้นทุนการผลิตและสร้างความปลอดภัยให้กับสุขภาพ
ของเกษตรกรชาวสวนผลไม้ ต.ตะปอน อ.ขลุง จ.จันทบุรี”

คณะผู้วิจัย

นางไพเราะ ศิริการ

และคณะ

สนับสนุนโดย

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคตะวันออก

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

(มกราคม 2552)

คำนำ

ในขณะที่จังหวัดจันทบุรี ภูมิใจกับการเป็นครัวโลก เป็นแหล่งผลิตผลไม้ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ผลผลิตผลไม้มีน้ำหนัก จากจังหวัดจันทบุรีเดินทางไปยังส่วนต่างๆ ทุกมุมโลก ผลผลิตเหล่านั้นเป็นความมั่งคั่งที่คุ้มค่า ต่อการทุ่มเทแรงใจและแรงกายของพ่อค้าแม่ค้าที่พยายามขนส่ง และจำหน่ายในช่วงนั้น เมื่อหันกลับมาองชาวสวนผลไม้ ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในเรื่องนี้ กลับพบแต่ความยากลำบากสารพัดปัญหาในการทำสวน จากผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดิน จากบทบาทนักคิดและนักพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตร เช่น ตะกร้อเก็บมังคุด ปุยดินเผา จากบทบาทนักนิเวศวิทยาและนักอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น การใช้ธรรมชาติรักษาธรรมชาติจากการทำสวนแบบดั้งเดิม จากบทบาทนักบริหารจัดการ เช่น วิธีการจัดการน้ำร่อง ดูแลจัดการฟุ้งตนเองได้เรื่องอาหารและปัจจัยการผลิต มาเป็น ผู้รับจ้างผลิตผลไม้เท่านั้น ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่สามารถควบคุมบริหารจัดการการผลิตได้ และสุดท้ายความเป็นเจ้าของที่ดินก็หลุดมือ ภาระหนี้สินซึ่งเป็นแขกที่ไม่ได้รับเชิญก็มาเยือน ตำบลตะปอน ก็เป็นชุมชนหนึ่งที่อยู่ในวังวนข้างต้น เหมือนเช่นชุมชนอื่นๆ จึงพยายามหาทางออกของปัญหาเหล่านี้ให้กับตนเอง ดังนั้นแกนนำชุมชนตะปอนจึงได้ปรึกษาหารือกันหาทางออก พร้อมกันนั้นได้พยายามหาแนวร่วม หรือตัวช่วยในการหาทางออกร่วมกัน เป็นจังหวะเดียวกับ ผศ. ไพโรจน์ แสงจันทร์ ผู้ประสานงาน สกว.ภาคตะวันออกได้เข้ามาพูดคุยถึงกระบวนการหาทางออก โดยการวิจัยโดยชุมชน ชุมชนจึงเห็นว่ากระบวนการนี้น่าจะเป็นหนึ่งในแนวทางที่ช่วยให้เราค้นหาทางออกของเราเองได้ จึงได้ร่วมพัฒนาโจทย์และได้รับการสนับสนุนงบประมาณและเสริมหนุนกระบวนการ จาก สกว. ในที่สุด

ทีมวิจัยใคร่ขอขอบคุณ สกว. ศูนย์ประสานงานภาคตะวันออก ที่สนับสนุนงบประมาณและเป็นพี่เลี้ยง พร้อมทั้งกำลังใจยามเมื่อเราท้อ และขอบคุณผู้ที่สนับสนุนข้อมูลด้านต่างๆ ให้กับทีมวิจัย กล่าวคือ เจ้าอาวาสวัดตะปอนน้อยและพระสมุห์ธงชัย สนับสนุนประวัติการก่อตั้งวัดและโบราณสถาน โบราณวัตถุต่างๆ ของวัด สถานีนามายตำบลตะปอนสนับสนุนข้อมูลสาธารณสุขในชุมชน ผู้อำนวยการและคณาจารย์โรงเรียนวัดตะปอนน้อยผู้สนับสนุนความรู้เรื่องหลักสูตรท้องถิ่นการชักชวนเกี่ยวเกี่ยวพระบาท นายก อบต. ตะปอนและสมาชิกอบต.ตะปอนทุกท่านที่สนับสนุนข้อมูลพื้นฐานตำบลตะปอน กำนันและผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่ที่อำนวยความสะดวกให้ทีมวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมทั้งชี้แนะเรื่องราวต่างๆ สุดท้ายขอขอบคุณชาวสวนตะปอนผู้ให้ข้อมูลและชี้แนะเรื่องราวต่างๆ กับทีมวิจัย

เอกสารฉบับนี้ เป็นการรวบรวมข้อมูล เรื่องราว ความเป็นมา สถานการณ์ปัญหาและรูปแบบทางออกของชาวสวนตำบลตะปอน ในการทำเกษตรชีวภาพ เพื่อหาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิต และปลอดภัยต่อสุขภาพของชาวสวน ทีมวิจัยหวังว่าเอกสารนี้คงเป็นประโยชน์ต่อชาวสวนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการลดต้นทุนการผลิต และแก้ปัญหาเรื่องสุขภาพของชาวสวนต่อไป

ไพเราะ ศิริการและคณะ

30 ธันวาคม 2549

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	
สารบัญ	
สารบัญรูปภาพ	
สารบัญตาราง	
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ	1
1.2 คำถามวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์	3
1.4 ประเด็นศึกษา	3
1.5 วิธีการดำเนินการ	4
1.6 พื้นที่ดำเนินการวิจัย	4
1.7 ระยะเวลาในการดำเนินการ	4
1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 บริบทชุมชน	5
2.1 สภาพทั่วไป	5
2.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต	5
2.1.2 ภูมิประเทศ	6
2.1.3 สภาพเศรษฐกิจ	6
2.1.4 สภาพสังคม	7
2.1.5 การบริการพื้นฐาน	7
2.2 ประวัติชุมชน	9
- ที่มาของชื่อหมู่บ้าน	9
- การตั้งถิ่นฐาน	10
- อาชีพ	11
- การคมนาคม	11
- การปกครอง	11
- สาธารณสุข	12
- ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	12

- การละเล่นพื้นบ้าน	13
- ประเพณี	13
- สถานที่สำคัญของชุมชน	15
บทที่ 3 กระบวนการดำเนินงาน	21
3.1 ประชุมคณะทำงานวิจัย	21
3.2 ศึกษาดูงาน	22
3.3 เวทีสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงาน	23
3.4 เวทีทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน 6 หมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	24
3.5 เวทีทำความเข้าใจกับผู้ชุมชน 6 หมู่บ้านในพื้นที่ศึกษาวิจัย	25
3.6 เวทีกำหนดขอบเขตและวางแผนวิธีการเก็บข้อมูล	26
3.7 เก็บข้อมูลในพื้นที่	27
บทที่ 4 วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล	46
บทที่ 5 บทเรียนที่ได้จากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	52

ภาคผนวก

รายชื่อทีมวิจัย

สารบัญรูปภาพ

เรื่อง	หน้า
ภาพที่ 1 แผนที่แสดงอาณาเขตตำบลตะปอน	5
ภาพที่ 2 พื้นที่นาทุ่ง	6
ภาพที่ 3 พื้นที่สวน	6
ภาพที่ 4 พื้นที่ติดทะเล (ลุ่มน้ำเวฬุ)	6
ภาพที่ 5 แหล่งน้ำในชุมชน	8
ภาพที่ 6 บ้านขุนประจตะปอน	10
ภาพที่ 7 ขุนประจตะปอน	11
ภาพที่ 8 แผนที่แสดงพื้นที่ลุ่มน้ำภาคตะวันออก	12
ภาพที่ 9 ประเพณีอุศพระบาทวัด	14
ภาพที่ 10 ตะปอนน้อย	15
ภาพที่ 11 หน้าบันวัดตะปอนน้อย	15
ภาพที่ 12 วัดตะปอนใหญ่	15
ภาพที่ 13 ภาพถ่ายพระบาทผ้า	16
ภาพที่ 14 ดันอินทร์ - จันทรคู	17
ภาพที่ 15 เจดีย์วัดตะปอนน้อย	17
ภาพที่ 16 หลวงพ่อใหญ่พระประธานโบสถ์วัดตะปอนน้อย	18
ภาพที่ 17 ภาพจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์วัดตะปอนน้อย (พระเจ้าสิบชาติ)	18
ภาพที่ 18 ฝาเพดานโบสถ์วัดตะปอนน้อย	19
ภาพที่ 19 เจดีย์ทราย ม.4 ต.ตะปอน	19
ภาพที่ 20 พระบาทผ้าชาวบ้านนำมาประดิษฐ์ไว้บนเกวียน ขณะชักเย่เกวียนพระบาท	20
ภาพที่ 21 ภาพม้งคุกในระดับสีที่ 0	34
ภาพที่ 22 ภาพม้งคุกในระดับสีที่ 1	35
ภาพที่ 23 ภาพม้งคุกในระดับสีที่ 2	35
ภาพที่ 24 ภาพม้งคุกในระดับสีที่ 3 และ 4	36
ภาพที่ 25 ภาพม้งคุกในระดับสีที่ 5 และ 6	36
ภาพที่ 26 แผนภูมิแสดงสถิติการตายของคนตะปอนต่อ 1,000 คน	37
ภาพที่ 27 แผนผังแสดงลักษณะอาการแพ้สารเคมีในชุมชนตะปอน	38
ภาพที่ 28 แผนผังแสดงผลกระทบต่อสุขภาพจิต	41

สารบัญรูปภาพ

เรื่อง	หน้า
ภาพที่ 29 แผนผังแสดงผลกระทบต่อจิตวิญญาณ	42
ภาพที่ 30 สวนแตงกวาเจ้โปรง	45
ภาพที่ 31 เจ้โปรงกำลังรวบรวมแตงกวา	45

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตารางที่ 1 ตารางแสดงประเพณีและกิจกรรมของชุมชนในรอบปี	14
ตารางที่ 2 ตารางการทำการเกษตรในอดีต	30
ตารางที่ 3 ตารางบุคคลที่มีอาการป่วย/แพ้สารเคมีในชุมชนตะปอน	39
ตารางที่ 4 ตารางแสดงข้อมูลต้นทุนการผลิต	
(สวนมังคุดขนาดประมาณ 10 ไร่ ต้นมังคุด 220 ต้น)	43

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ

ตำบลตะปอน อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอขลุง จ.จันทบุรี มีเนื้อที่ทั้งหมด 14.3 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 8,938 ไร่ แบ่งการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้านประกอบด้วย

- ม.1 บ้านตะปอนใหญ่
- ม.2 บ้านตะปอนใหญ่
- ม.3 บ้านตะปอนน้อย
- ม.4 บ้านหนองเสม็ด
- ม.5 บ้านหนองเสม็ด
- ม.6 บ้านไร่วรรณ

ตำบลตะปอนมีอาณาเขตดังนี้

- ทิศเหนือ	จดเทศบาล ต. พลับ อ. แห่มสิงห์และเทือกเขาสระบาป
- ทิศใต้	จด ต. เกวียนหัก อ. ขลุง และ ต. หนองซึม อ. แห่มสิงห์
- ทิศตะวันออก	จด ต. เกวียนหัก อ. ขลุง
- ทิศตะวันตก	จดเทศบาล ต. พลับ อ. แห่มสิงห์

เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มและที่ราบสูงติดเทือกเขา มีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงมีอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวนผลไม้ จำพวก เงาะ ทุเรียน มังคุด เป็นต้น และมีการเลี้ยงกุ้งบ้างในพื้นที่ ม. 1 และม. 2 ซึ่งเป็นพื้นที่ติดทะเล รวมถึงมีอาชีพรับจ้างและค้าขายเป็นอาชีพรอง

ผู้สูงอายุในหมู่บ้านเล่าว่า ประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา การทำสวนผลไม้ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวตะปอนนั้น ใช้วิธีการทำเกษตรแบบพึ่งพาธรรมชาติ ใช้วัสดุที่ได้ในท้องถิ่นมาทำปุ๋ย ทำยา ดูแลต้นไม้มาก็คือ มีการปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดในพื้นที่เดียวกัน การบำรุงต้นไม้จะใช้มูลสัตว์ กากน้ำตาล จี้น้ำปลา เศษหญ้า เศษใบไม้มาหมักเป็นปุ๋ย หรือใช้ดินเผาที่ได้จากการเผาวัชพืชในสวนมาใส่บำรุงต้นไม้ในสวน ถ้ามีแมลงมากัดกินพืชผลก็จะก่อสมควันเพื่อไล่แมลง ใช้เถาหางไหล (โล่ดิน) ทบละลายน้ำหรือใบยาสูบหมักไล่ศัตรูพืชต่างๆ ฯลฯ

หลังจากนั้นมีหน่วยงานราชการ เช่น ศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรีและเกษตรอำเภอขลุง มาส่งเสริมให้ใช้สารเคมีฉีดไล่ศัตรูพืช เพราะเกิดโรคหนอนและราดำระบาด พร้อมกันนั้นมีการแจกปุ๋ยเคมีให้กับชาวบ้านใช้เพื่อเพิ่มผลผลิต จากนั้นไม่นานบริษัทห้างร้านที่ขายเคมีภัณฑ์ก็นำสินค้าเข้ามา มีทั้งปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงและยาปราบวัชพืชรวมทั้งฮอร์โมนพืชชนิดต่างๆ การใช้ปุ๋ยเคมีนั้นทำให้ต้นไม้ดูเขียว สด แข็งแรง เห็นผลได้รวดเร็ว ชาวบ้านจึงเริ่มหันมาซื้อปุ๋ยเคมีมาใช้ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ในส่วนของการใช้ยาฆ่าแมลง ตั้งแต่เกษตรกรอำเภอนำมาสาธิตให้ดูเห็นว่าใช้ได้ผลไม่เหนือและไม่ยุ่งยาก จึงใช้กันมาก แต่โรคเดิมก็กลับมาอีกในปีต่อมา ต้องเปลี่ยนยาหรือไม่ก็ใช้ในปริมาณที่มากขึ้น จึงจะหายและหยุดใช้ไม่ได้ เพราะ โรคจะกลับมาและแก้ไขไม่ทัน ทำให้สูญเสียรายได้ทั้งปี ประกอบกับการส่งเสริมการเกษตรในช่วงระยะเวลานั้น เน้นการเกษตรเชิงเดี่ยวเพื่อการส่งออกเป็นหลัก จึงทำให้มีหลายหน่วยงานเข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิตป้อนตลาดอย่างเต็มรูปแบบ

จากการสังเกตของชาวบ้านพบว่าการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตจากเดิมมาเป็นใช้สารเคมีในการทำเกษตรในระยะเวลาสั้นๆ ทำให้เกิดปัญหาขึ้นหลาย ๆ ด้านในชุมชน พอสรุปได้ดังนี้

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

- ดินเป็นดานและแข็ง ขาดความอุดมสมบูรณ์ สัตว์เล็กสัตว์น้อยที่เคยอยู่ตามหน้าดิน เช่น ไส้เดือน แมงกะซอน ฯลฯ ไม่มีเหลือ
- นก มด และแมลงที่เคยช่วยผสมเกสรตายหมด เพราะทนพิษยาฆ่าแมลงไม่ไหว ชาวบ้านสังเกตได้จากเวลาฉีดยาฆ่าแมลงนอกจากศัตรูพืชแล้ว นกและแมลงอื่นที่เป็นประโยชน์ก็ร่วงลงมตายด้วย

- ปลาในแม่น้ำลำคลองตาย พร้อมกันทีละมากๆ

ปัญหาด้านสุขภาพ

- เด็ก ๆ และคนในชุมชนเป็นแผลพุพองและรักษายาก ในหน้าผลไม้
- มีสารเคมีตกค้างในร่างกายในปริมาณสูง (ที่ทราบเพราะป่วยแล้วไปพบแพทย์)
- คนในชุมชนที่ทำสวนผลไม้หลายคนป่วยและเสียชีวิตด้วยสาเหตุที่ไม่แน่ชัด

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

- หนี้สินเพิ่มขึ้น จากการที่ชาวบ้านต้องลงทุนซื้อเคมีภัณฑ์ที่มีราคาแพง ทำให้ต้นทุนในการทำเกษตรเพิ่มสูงขึ้นหลายเท่าตัว ในขณะที่ราคาผลไม้กลับลดต่ำลงในฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต เพราะผลไม้มีมากเกินไปเกินความต้องการของตลาด เกษตรกรส่วนใหญ่จึงตกอยู่ในภาวะเป็นหนี้เป็นสินอย่างไม่รู้จักหมดสิ้น กล่าวคือ ชาวบ้านต้องกู้เงินจากองค์กรการเงินต่างๆ ทั้งในระบบและนอกระบบ มาซื้อปุ๋ยและยาราคาแพงเหล่านั้น เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตกลับขายได้ในราคาต่ำไม่คุ้มกับการลงทุน แต่ก็ต้องกู้เพิ่มเข้ามาอีกเพื่อเตรียมการในฤดูกาลต่อไป ทำให้ภาระหนี้สินของเกษตรกรเพิ่มพูนขึ้นหลายเท่าตัวภายในเวลาไม่กี่ปี

- ต้องใช้เงินรักษาโรคที่เกิดขึ้นจากสารเคมีที่สะสมในร่างกาย ซึ่งรักษานานและหายยาก

สภาพการณ์ดังกล่าว นายสุนทร วัฒนผล ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น ได้รวบรวมชาวบ้านตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น และเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายเมืองในปี 2542 กลุ่มดังกล่าวได้ก่อตั้งขึ้นเพื่อระดมเงินทุนให้คนในชุมชนได้กู้ยืมเพื่อการลงทุนในอัตราดอกเบี้ยที่ถูกลง แต่ก็เป็นการบรรเทาปัญหาเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ต่อมากระแสการส่งเสริมการทำเกษตรแบบชีวภาพ ได้เข้ามาในชุมชนหน่วยงานต่างๆ ได้ส่งเสริมให้ชาวสวนทำเกษตรชีวภาพ ชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวจึงมีความสนใจ และ

เริ่มปรึกษารื้อกัน หลังจากได้สูตรจากที่ทางการให้บ้าง ไปอบรมมาบ้างนำมาทดลองทำแบบลอง ผิดลองถูก ใช้ได้ผลบ้างไม่ได้ผลบ้าง เนื่องจากยังขาดความรู้และประสบการณ์

นอกจากชาวบ้านกลุ่มที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีชาวบ้านอีกหลายคนที่สนใจทดลองใช้ เกษตรแนวนี้ แต่ยังขาดการรวมกลุ่มพูดคุยกันอย่างจริงจัง จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความสนใจที่จะ รวมกลุ่มกันค้นคว้าวิธีการทำเกษตรชีวภาพที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตำบลตะปอนโดยนำภูมิปัญญา เดิมที่สั่งสมกันมาของชุมชนมาปรับใช้ควบคู่ความรู้การทำเกษตรชีวภาพในปัจจุบันที่ทำกันอยู่ทั้งใน ชุมชนและที่หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ถ่ายทอดความรู้ให้ เพื่อให้มีรูปแบบการทำเกษตรชีวภาพ ใช้ได้จริงและมีประสิทธิภาพ ลดต้นทุนการผลิตและไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของเกษตรกรผู้ทำ สวนผลไม้

1.2 คำถามวิจัย

รูปแบบการใช้เกษตรชีวภาพที่เหมาะสมเพื่อเป็นแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตและ สร้างความปลอดภัยให้กับสุขภาพของเกษตรกรชาวสวนผลไม้ได้อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

- 1) ศึกษาทบทวนประสบการณ์ในการทำเกษตรที่ผ่านมา
- 2) ค้นหาและรวบรวมองค์ความรู้ในการทำเกษตรที่เหมาะสม
- 3) หารูปแบบและวิธีการจัดการที่เหมาะสมในการทำเกษตรและวางแผนเพื่อเป็นแนวทางการทำเกษตรของชุมชน

1.4 ประเด็นที่ศึกษา

- 1) ทบทวนประสบการณ์ในการทำเกษตรที่ผ่านมา
 - (1) ประวัติหมู่บ้าน ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน
 - (2) พัฒนาการการทำเกษตรของชุมชน
 - (3) วิถีชีวิต ภูมิปัญญาเดิมในการทำเกษตร
 - (4) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำเกษตรแบบใช้สารเคมี
 - สังคมและวัฒนธรรม
 - สิ่งแวดล้อม
 - สุขภาพ
 - เศรษฐกิจ (ต้นทุนการผลิต)
- 2) ค้นหาและรวบรวมองค์ความรู้ในการทำเกษตรที่เหมาะสม
 - (1) รูปแบบการทำเกษตรชีวภาพของเกษตรกรในชุมชน
 - (2) หน่วยงานหรือองค์กรที่เผยแพร่ความรู้ด้านการทำเกษตรชีวภาพ
- 3) รูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการทำเกษตรชีวภาพมาใช้โดยปรับใช้กับภูมิความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชน

1.5 วิธีการดำเนินการ

- 1) สร้างความเข้าใจในทีมวิจัย ชุมชน ผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 2) ศึกษารวบรวมข้อมูลรูปแบบการใช้เกษตรชีวภาพจากหน่วยงานหรือองค์กรที่เผยแพร่ความรู้ (ศึกษาดูงาน)
- 3) ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลการใช้เกษตรชีวภาพจากภูมิปัญญาเดิมและรูปแบบที่เกษตรกรกรใช้อยู่ในท้องถิ่น รวมถึงบริบทชุมชน ต้นทุนทางสังคม ผลกระทบที่เกิดขึ้น การเปลี่ยนวิถีการผลิตและต้นทุนการผลิต
- 4) วิเคราะห์ข้อมูลโดยทีมวิจัยเพื่อนำเสนอเวทีใหญ่
- 5) จัดเวทีใหญ่เพื่อสรุปข้อมูลและกำหนดกิจกรรมร่วม
- 6) สรุปบทเรียนในการดำเนินการวิจัย
- 7) ประชุมประจำเดือนของทีมวิจัยและที่ปรึกษาเพื่อติดตามและปรับแผนให้สอดคล้องกับสถานการณ์

1.6 พื้นที่ดำเนินการวิจัย

พื้นที่หมู่ 1 , 2 , 3 , 4 , 5 และ 6 ต.ตะปอน อ.ขลุง จ.จันทบุรี

1.7 ระยะเวลาดำเนินการ

ระยะเวลา 6 เดือน

1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ชุมชนได้เรียนรู้ทุนเดิมของตนเอง และมีแนวทางแก้ไขปัญหาด้านทุนและความปลอดภัยในการทำเกษตรกรรม
- 2) ได้รูปแบบและวิธีการจัดการที่เหมาะสมในการทำเกษตรของชุมชน โดยการใช้ภูมิปัญญาเดิมและเทคนิควิธีการสมัยใหม่ของหมู่บ้าน
- 3) ชุมชนเกิดจิตสำนึกลด หรือเลิกการใช้สารเคมี และหันมาใส่ใจการทำเกษตรเพื่อสุขภาพ
- 4) ได้แผนในการจัดการเกษตรของชุมชนต่อไป

ตะปอนน้อย หมู่ที่ 4 บ้านหนองเสม็ด หมู่ที่ 5 บ้านหนองเสม็ด หมู่ที่ 6 บ้านไร่วรรณ ทั้งนี้มีประชากรทั้งสิ้น 3,494 คน แยกเป็นชาย 1,634 คน หญิง 1,860 คน

2.1.2 ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบสูงและที่ราบลุ่ม มีพื้นที่เป็นเนินเขาบางส่วนและมีพื้นที่บางส่วนติดทะเลและเทือกเขา

ภาพที่ 2 พื้นที่นาทุ่ง

ภาพที่ 3 พื้นที่สวน

ภาพที่ 4 พื้นที่ติดทะเล (ลุ่มน้ำเวฬุ)

2.1.3 สภาพเศรษฐกิจ

- อาชีพ

ชาวบ้านส่วนใหญ่ในตำบลตะปอน ประกอบอาชีพทางการเกษตรทำสวนผลไม้ เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด ฯลฯ ประมาณ 70 % รองลงมาเป็นการทำนาและเลี้ยงกุ้ง 20 % รับจ้างทั่วไป 5 % และค้าขาย 5 % รายได้เฉลี่ยของคนในต.ตะปอน ซึ่งประกอบอาชีพทางการเกษตรประมาณ 30,000 บาทต่อปี

- หน่วยธุรกิจในตลาด
- ปิมน้ำมันและก๊าซขนาดย่อม 2 แห่ง

2.1.4 สภาพทางสังคม

- การศึกษา

โรงเรียนประถม 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษาวัดตะปอนใหญ่ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 2 บ้านตะปอนใหญ่ และโรงเรียนประถมศึกษาหนองเสม็ด ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 บ้านหนองเสม็ด ส่วนโรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนมัธยมศึกษาวัดตะปอนน้อย ตั้งอยู่ หมู่ที่ 3 บ้านตะปอนน้อย

สรุปข้อมูลด้านการศึกษาของชุมชนตะปอน

ไม่ได้เรียน	ประมาณ	100	คน
ประถมศึกษา	ประมาณ	2,000	คน
มัธยมศึกษา/ปวช	ประมาณ	900	คน
ปวช	ประมาณ	100	คน
ปวส/อนุปริญญา	ประมาณ	180	คน
ปริญญาตรี	ประมาณ	286	คน

- สถาบันและองค์กรทางศาสนา

วัดในพื้นที่ 4 แห่ง ประกอบด้วย วัดตะปอนใหญ่ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 2 บ้านตะปอนใหญ่ วัดตะปอนน้อย ตั้งอยู่ หมู่ที่ 3 บ้านตะปอนน้อย วัดป่าเจดีย์ทราย ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 บ้านหนองเสม็ด วัดสุวรรณรังษี ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 บ้านหนองเสม็ด

- สาธารณสุข

สถานีอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง ตั้งอยู่ หมู่ที่ 2 บ้านตะปอนใหญ่

- ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สถานีตำรวจ ได้แก่ ป้อมตำรวจประจำตำบล 1 แห่ง

2.1.5 การบริการพื้นฐาน

- การคมนาคม

◇ เส้นทางคมนาคมของตำบลตะปอนสายหลักมีอยู่ 2 เส้นทาง คือ

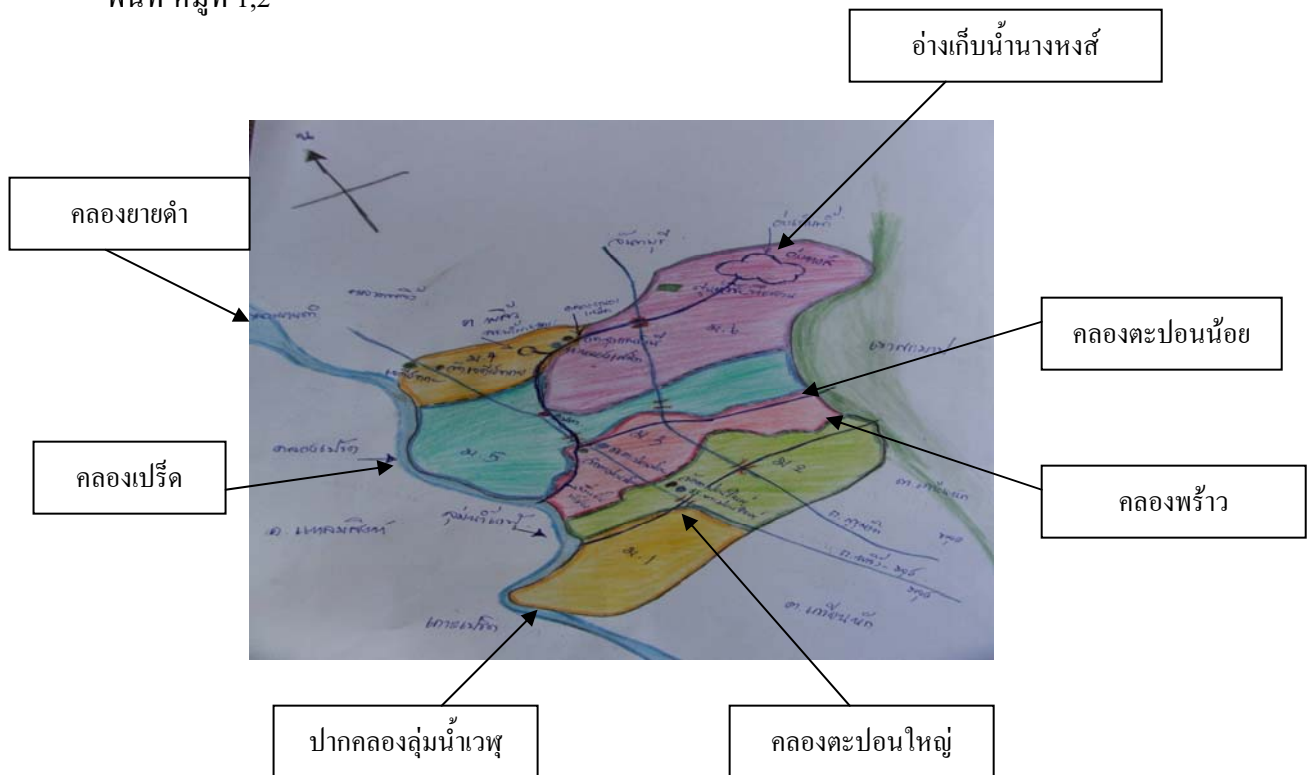
- ถนนสุขุมวิท เป็นทางหลวงสายหลักที่ใช้ติดต่อระหว่างตำบลตะปอนกับทางอำเภอขลุง ระยะทางยาว 8 กิโลเมตร
- ถนนสายขลุง-พลี เป็นทางหลวงชนบท เชื่อมระหว่างตำบลตะปอนกับอำเภอขลุง ระยะทางยาว 7 กิโลเมตร

◇ เส้นทางคมนาคมสายที่เชื่อมทางหลักทั้ง 2 สาย ที่ใช้สัญจรในตำบลมีดังนี้

- ถนนซอยวัดตะปอนใหญ่ เป็นถนนลาดยาง เชื่อมระหว่างถนนสายขลุง-พลี กับถนนสุขุมวิท กว้าง 5 เมตร ระยะทางยาว 905 เมตร อยู่ในพื้นที่ ม.ที่ 2
- ถนนซอยวัดตะปอนน้อย เป็นถนนคอนกรีต เชื่อมระหว่างถนนสายขลุง — พลิ้วกับถนนสุขุมวิท กว้าง 6 เมตร ระยะทางยาว 1,000 เมตร อยู่ในพื้นที่ ม.3

- ถนนซอยตะปอนพัฒนา เป็นถนนลูกรัง เชื่อมระหว่างถนนสายขลุ้ง-พลีวกับถนนสุขุมวิทกว้าง 4 เมตร ระยะทางยาว 1,057 เมตร อยู่ในพื้นที่ ม.3
- ถนนซอยจำนวน เป็นถนนคอนกรีต เชื่อมระหว่างถนนสายขลุ้ง-พลีวกับถนนสุขุมวิทกว้าง 4 เมตร ระยะทางยาว 1,500 เมตร อยู่ในพื้นที่ ม.ที่ 5
- ถนนซอยประเวช เป็นถนนลูกรัง เชื่อมระหว่างถนนสายขลุ้ง-พลีวกับถนนสุขุมวิทกว้าง 4 เมตร ระยะทางยาว 1,500 เมตร อยู่ในพื้นที่ ม.5
- ถนนซอยไรรวธรรม เป็นถนนคอนกรีต เชื่อมระหว่างถนนสายขลุ้ง-พลีว กับถนนสุขุมวิท กว้าง 5 เมตร ระยะทางยาว 2,000 เมตร อยู่ในพื้นที่ ม.5 และม.6
- ถนนซอยวัดสุวรรณรังษี-เจดีย์ทราย เป็นถนนคอนกรีต เชื่อมระหว่างถนนสายขลุ้ง-พลีวกับถนนสุขุมวิท ระยะทางยาว 1,900 เมตร อยู่ในพื้นที่ ม.4
- แหล่งน้ำธรรมชาติ

ได้แก่คลองที่อยู่ในพื้นที่ตำบลมีจำนวน 4 สาย คือ คลองหนองเสม็ด อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 4,5,6 คลองตะปอนน้อย อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 3,5 คลองพร้าว อยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 2 คลองตะปอนใหญ่ อยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 1,2

ภาพที่ 5 แหล่งน้ำในชุมชน

- แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ได้แก่ อ่างเก็บน้ำขนาดเล็กหนองเสม็ด อยู่ในพื้นที่ ม.6 สระกักเก็บน้ำบ้านหนองเสม็ด อยู่ในพื้นที่ ม.4 สระกักเก็บน้ำบ้านหนองเสม็ด อยู่ในพื้นที่ ม.5 ฝ่าย

จำนวน 17 ฝ่าย บ่อน้ำตื้นจำนวน 740 บ่อ บ่อน้ำบาดาลจำนวน 27 บ่อ ประปาหมู่บ้านจำนวน 4 หมู่บ้าน ประกอบด้วย ม.3,4,5,6 ประปาส่วนภูมิภาค จำนวน 1 หมู่บ้าน ประกอบด้วย ม.1

2.2 ประวัติชุมชน

ตะปอนเป็นชุมชนเก่าแก่ ซึ่งในชุมชนยังไม่เคยสืบค้นประวัติชุมชนอย่างจริงจัง แต่จากการเทียบเคียงจากประวัติการตั้งวัดตะปอนน้อย (อินทาราม) มีบันทึกไว้ว่า ได้ตั้งเป็นวัดเมื่อพุทธศักราช 2125 ในสมัยอยุธยา ซึ่งมีปูชนียวัตถุและโบราณวัตถุ คือ อุโบสถหลังเก่าทรงเก๋งจีนหน้าบรรณทั้งสองด้าน แกะสลักไม้อย่างวิจิตร ด้านในมีจิตรกรรมฝาผนังและพระประธานปางมารวิชัยสร้างสมัยอยุธยาตอนกลาง ศาลาการเปรียญสมัยอยุธยา (ปัจจุบันพังสลายตามกาลเวลา) เจดีย์ทรงระฆังฐานเหลี่ยมสร้างในสมัยอยุธยา กุฏิหน้า หรือหอไตร (ปัจจุบันพังสลายตามกาลเวลา) ระฆังสำริดโบราณพิมพ์จีน อายุกว่า 200 ปี ตู้พระไตรปิฎก สร้างเมื่อ พ.ศ. 2432 พระพุทธรูปปางมารวิชัยเนื้อสำริดสมัยอยุธยาตอนต้น รอยพระพุทธรูปผ้า 4 รอบ อายุกว่า 400 ปี

จากการบอกเล่าของผู้สืบ ได้เล่าให้ฟังว่า “โบสถ์เก่าที่มีจิตรกรรมฝาผนังนั้น เป็นโบสถ์ที่มีการบูรณะมาแล้วเป็นครั้งที่ 3 ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2125 หรือสมัยอยุธยาตอนกลาง ซึ่งโบสถ์แต่ละหลังในการบูรณะอยู่ได้เป็น 100 ปี จึงเชื่อได้ว่าตะปอนเป็นชุมชนเก่าแก่ น่าจะมีอายุมากกว่า 600 ปี”

จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนได้เล่าว่า สมัยก่อนชุมชนตะปอน ใช้ล่าคล่องในการสัญจรไปมาของชาวบ้านและทำมาค้าขายกัน ระหว่างพ่อค้าแม่ค้าและส่วนมากจะมีเชื้อสายจีนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งดูได้จากวัดตะปอนน้อยจะมีศิลปะแบบจีนผสมทรงไทย ซึ่งผสมผสานกันได้อย่างสวยงาม ซึ่งบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในสมัยนั้น ด้วยเหตุที่เป็นชุมชนอยู่ระหว่างเส้นทางค้าขายนั่นเอง จึงเป็นที่หยุดพักค้างแรมของพ่อค้าแม่ค้าชาวจีนที่เดินทางมาค้าขาย จึงทำให้พ่อค้าแม่ค้าเหล่านั้นเข้ามาอยู่อาศัยและแต่งงานกับคนในพื้นที่ (คาดว่าเป็คนของหรือกูหร่า)

ที่มาของชื่อหมู่บ้าน ชาวตะปอนมีความเชื่อเรื่องที่มาของชื่อหมู่บ้านอยู่ 3 ดำนาน ดังนี้

1. มีบางตำนานเล่ากันว่า มีพ่อค้าขับเกวียนบรรทุกสินค้ามาจากแหลมสิงห์ไปขายที่ ตะวันออก (เมืองขลุงบุรี-เมืองตราด) เมื่อขับเกวียนผ่านมาถึงปากัน ซึ่งเป็นบริเวณป่าละเมาะหนา ทึบแต่เป็นพื้นทางทรายสีขาว (ปัจจุบันเป็นบริเวณ ม.4) ลึกเป็นสอก พ่อค้าเกวียนพยายามเร่งให้สัตว์พาหนะเกวียนกับสินค้าที่หนักผ่านไปข้างหน้าให้ได้ จึงทำให้เกวียนเริ่มชำรุด เฉพาะตะโพงเกวียนพอมมาถึงหมู่บ้าน (ตะปอนน้อย) เริ่มชำรุดเล็กน้อย และมาชำรุดมากที่หมู่บ้าน (ตะปอนใหญ่) และไปหักพังที่หมู่บ้านเกวียนหัก และตามความที่ว่าเกวียนชำรุดคือตะโพงเกวียน คำว่าตะปอนอาจจะเพี้ยนมาจากตะโพงเกวียนของพ่อค้าเกวียน

2. มีบางตำนานเล่าว่าตะปอนเป็นหมู่บ้านเชิงเขาสระบาป ซึ่งบนเขาสระบาปจะมีเมืองลับแลอยู่ และที่เมืองลับแล จะมีสระขนาดใหญ่ น้ำใส สะอาด และมีต้นบอนอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งเขาบริเวณหมู่บ้านตะปอนใหญ่มีสระบอนที่ใบใหญ่ บริเวณ เขาหมู่บ้านตะปอนน้อยมีสระบอนที่ใบเล็กกว่า จึงเรียกกันว่าบ้านสระบอนใหญ่หรือบ้านสระบอนน้อย จนเพี้ยนมาเป็นตะปอนจนถึงทุกวันนี้ และจากการที่คนในหมู่บ้านไม่มีสัจจะวาจา ไปยืมถ้วยชามของเมืองลับแลมาใช้แล้วไม่คืน ทำให้ชาวเมืองลับแลโกรธ ไม่ยอมคบค้าด้วย และได้พรางตาไม่ให้คนในหมู่บ้านนั้นพบเมืองลับแลต่อไป จึงทำให้ไม่มีใครเคยพบสระบอนนั้นเลย

3. บางท่านก็เล่าว่ามาจากคำว่า “จะกอน” ซึ่งเป็นตราสัญลักษณ์ ประทับเอกสารการนำสินค้าที่ทำเรือเล่ากันว่า สมัยก่อนตะปอน เป็นท่าเทียบเรือขนส่ง

การตั้งถิ่นฐาน จากที่กล่าวมาในข้างต้น ตะปอนเป็นชุมชนที่เป็นทางผ่านในการสัญจรของพ่อค้าแม่ค้า มีการมาค้าขาย และแต่งงานกับคนพื้นเมือง แล้วค่อยๆ ขยายจากหมู่บ้านตะปอนน้อยไปยังหมู่บ้านตะปอนใหญ่ (เทียบเคียงกับประวัติการตั้งวัดตะปอนใหญ่ สร้างหลังวัดตะปอนน้อย 80 ปี คือ พ.ศ.2205) การปลูกบ้านเรือนจะปลูกบริเวณใกล้ที่สัญจรไปมา คือ ลำคลอง ทำให้มีหมู่บ้านหนาแน่นบริเวณถนนสายขลุง-พลี ซึ่งอยู่ใกล้ลำคลองเดิม รูปแบบบ้านเรือนในสมัย 50 ปีที่แล้ว เป็นการปลูกสร้างบ้านด้วยวัสดุธรรมชาติ คือ เสาไม้ หลังคาใบจาก พื้นและฝา ใช้ไม้ไผ่สับฟาก ใต้ถุนสูง และอยู่รวมกันในหมู่บ้านและมีพื้นที่ทำนาต่างหาก ต่อมาใช้ไม้กระดานทำพื้นและฝาบ้านหลังคามุงด้วยกระเบื้องว่าว ซึ่งปัจจุบันยังพอมีให้เห็นบ้าง แต่เมื่อประมาณ 20 ปีที่แล้วบ้านเรือนได้เปลี่ยนเป็นบ้านปูนและหลังคากระเบื้องแบบสมัยใหม่เสียแทบทั้งหมด และในปัจจุบันจะปลูกบ้านในพื้นที่สวนของแต่ละคน จึงทำให้บ้านห่างกันกระจัดกระจายอยู่ในสวน

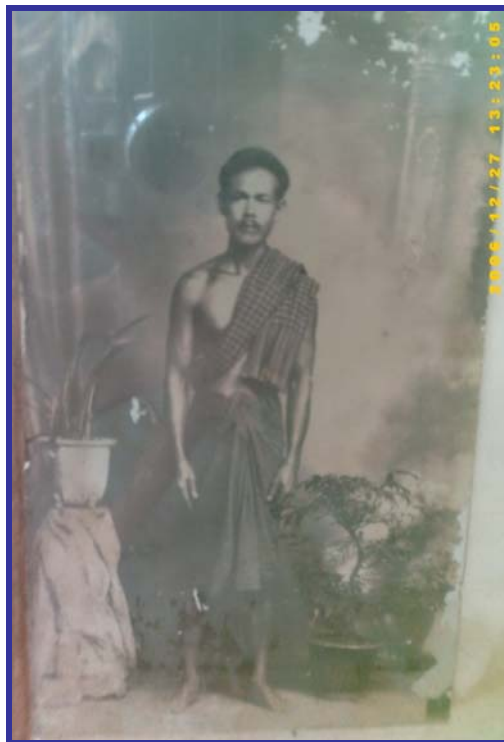

ภาพที่ 6 บ้านขุนประจตะปอน

อาชีพ เนื่องจากพื้นที่ตำบลตะปอนส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ราบเชิงเขา และส่วนหนึ่งเป็นที่ราบลุ่มและมีแหล่งน้ำ จึงทำให้อาชีพของผู้คนในสมัยก่อนคือการทำนา เพื่อยังชีพ ซึ่งหมายถึงทำไว้กินและมีสวนในพื้นที่บริเวณบ้านบ้าง เพื่อไว้กินเช่นกัน เหลือจึงขาย และบางส่วนของที่ดินที่ติดลำคลองก็ทำประมงพื้นบ้าน เพื่อเป็นอาหารของครอบครัว เหลือไปแลกเปลี่ยนสิ่งที่ตัวเองไม่มีกับเพื่อนบ้าน ต่อมาเปลี่ยนจากการทำนาเพื่อกินมาเป็นทำเพื่อขาย ราคาข้าวลดลงเรื่อยๆ ประกอบกับราคาผลไม้แพงกว่ามาก จึงได้ค่อยๆ เปลี่ยนจากทำนาข้าว มากรีดยางเขา และทำสวนผลไม้ ปัจจุบันยังมีพื้นที่ทำนาอยู่บ้าง แต่เป็นการทำนาเพื่อขายนอกชุมชน

การคมนาคม การเดินทางในสมัยก่อน ชาวบ้านใช้วิธีเดินเท้า ใช้เกวียน หรือไม่กี่เส้นทางโดยเรือ โดยจะมีท่าเรือใหญ่ ๆ 2 ท่า คือ ท่าเรือตะปอนใหญ่ (บริเวณหน้าบ้านคุณไพเราะ ศิริการในปัจจุบัน) และท่าเรือตะปอนน้อย (บริเวณฝายกั้นน้ำวัดตะปอนน้อยในปัจจุบันหรือหน้าบ้านเจ๊วรี) โดยจะมีเรือเข้ามาขายสินค้าให้ชาวตะปอนและชุมชนใกล้เคียง และซื้อข้าวและผลไม้กลับไป ต่อมาเริ่มมีทางสายขลุ้ง-พลิว ซึ่งเป็นทางเกวียนเดิม ที่ปรับปรุงให้สะดวกสบายขึ้น ผู้คนก็เริ่มเปลี่ยนมาสัญจรทางบกมากขึ้น จนถึงปัจจุบันเส้นทางคมนาคมหลักคือถนนสุขุมวิท

การปกครอง การปกครองในอดีต ชุมชนสุดท้ายของตำบลตะปอน ชื่อ**ชุมชนประจางตะปอน** ซึ่งถ้าเทียบตำแหน่งในปัจจุบัน คือ กำนัน ในอดีตมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำซึ่งจะมีหน้าที่ในการดูแลทุกข์สุขของชาวบ้านในทุกๆ เรื่อง (ทั้งการปกครองและการพัฒนา)

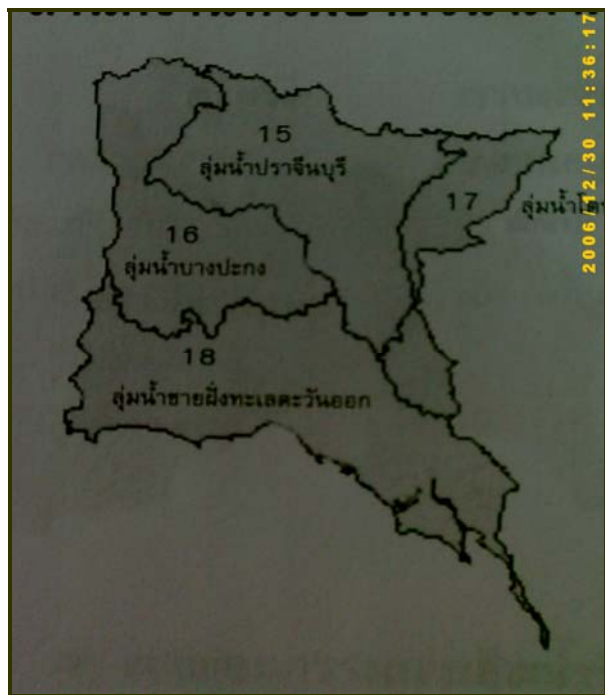
ภาพที่ 7 ชุมชนประจางตะปอน (นายควง ประจาง ตายเมื่ออายุ 103 ปี พ.ศ.2523)

ปัจจุบัน ได้มีการแบ่งบทบาท การปกครองจะมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนรับผิดชอบ ใน ส่วนของการพัฒนาต่างๆ จะมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นคนรับผิดชอบ

สาธารณสุข การเจ็บป่วยในอดีตของคนตะปอนจากการบอกเล่าของผู้สูงอายุ บอกว่าไม่ค่อยจะเจ็บป่วยกันเท่าไรนัก ส่วนมากก็จะเป็น โรคมาลาเลียหรือไข้ป่า การรักษาจะมีหมอยา กลางบ้าน ซึ่งใช้สมุนไพรในการรักษา คลอดลูกก็จะมีหมอดำแย มีตำรายาพื้นบ้านต่างๆ ยังสืบทอด กันมาถึงปัจจุบัน บ้างก็เป็นตำรายาผีบอก คือ ผีว่ามีคนมาบอกสูตรยาเพื่อรักษาโรคต่างๆ ปัจจุบัน ยังมีหมอยาที่สืบทอดการรักษาสมัยก่อน คือ

- 1) นายนพ อยู่ ม.6 ต.ตะปอน
- 2) นายฮุ่น บำรุงสวน อยู่ ม.2 ต.ตะปอน
- 3) นางเปี่ยม ประทุมมา อยู่ ม. 2 ต.ตะปอน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนตะปอนเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดม สมบูรณ์ โดยมีแหล่งน้ำจืดไหลมาจากเทือกเขาสระบาป ไหลมาหล่อเลี้ยงผู้คนในชุมชน และยังเป็น ส่วนหนึ่งของพื้นที่ชุ่มน้ำ (ลุ่มน้ำเวพู ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลตะวันออก) ในอดีต เนื่องจากเป็นพื้นที่เชิงเขา และคนในชุมชนยังไม่มากนัก พื้นที่ส่วนใหญ่ก็จะเป็นป่าไม้เบญจพรรณ ต่างๆ มีสัตว์ชุกชุม เช่นเม่น หมูป่า เก้ง กระต่าย งู และสัตว์อื่นๆ อีกหลายชนิด และยังมีสัตว์น้ำอีก นานาชนิด จำพวกปลาต่างๆ หอยหลายอย่าง โดยเฉพาะปลิงจะตัวใหญ่มาก เรียกกันว่า “ปลิง ควาย” ปัจจุบันสัตว์น้ำจืดบางอย่างใกล้จะสูญพันธุ์ เช่น ปลาหลด ปลาอุกบอน รวมทั้งปลิงควาย ด้วย

ภาพที่ 8 แผนที่แสดงพื้นที่ลุ่มน้ำภาคตะวันออก

การเล่นพื้นบ้าน ในอดีตไม่มีมหรสพเหมือนปัจจุบัน ชุมชนจะมีการเล่นเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น การแสดงหนังตะลุง ลิเก โขนสด เพลงโหม่ง เพลงพวนฟาง รำดาชนมจิน ละครนอก เพลง 12 นกกษัตริย์

ประเพณี ชุมชนตะปอนนับถือศาสนาพุทธ มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มีประเพณี และมีพิธีกรรม ความเชื่อความศรัทธาและสืบทอดกันมาพอสรุปได้ ดังนี้

1. พิธีเซ่นศาล ก่อนที่ชาวบ้านจะไถนา จะมีการทำศาลจำลองเพื่อบอกกล่าวเจ้าที่ เจ้าทุ่ง ซึ่งจะเซ่นด้วยขนมต้มแดง ต้มขาว

2. พิธีส่งส้มข้าว หรือทำขวัญข้าว เมื่อข้าวที่ปลูกตั้งท้อง ชาวบ้านจะทำขวัญด้วยขนมกระยาสารทและผลไม้รสเปรี้ยว เพราะเชื่อว่าแม่โพสพเกิดอาการแพ้ท้อง

3. พิธีทำขวัญล้อมข้าว เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยว นำข้าวมากองบนลานจะเตรียมสำหรับคาวหวาน พร้อมบายศรีเป็นการขอแม่โพสพก่อนจะทำการนวดข้าว ด้วยการใช้ควายเดินอ้าเพื่อให้เมล็ดร่วงสู่ลานข้าว

4. ประเพณีทำบุญศาลา เป็นการทำบุญให้กับวิญญาณที่สิงสถิต และเร่ร่อนอยู่บริเวณศาลาประจำหมู่บ้าน ซึ่งจะทำกันในช่วงหลังสงกรานต์

5. ประเพณีจุดพระบาท กำเนิดจากเพชฌัญญ์ต่างๆ ในอดีตซึ่งกว่า 150 ปีที่ผ่านมา นำความทุกข์ ความเดือดร้อนมาแก้ชาวบ้านตะปอน เช่น ข้าวยากหมากแพง ฝนแล้ง เกิดโรคระบาด ชาวบ้านได้นำพระบาทผ้าขึ้นเกวียนและแห่ไปรอบหมู่บ้าน จะจัดในช่วงสงกรานต์

6. ประเพณีชักขะเย่เกวียนพระบาท หลังจากแห่พระบาทโดยรอบชุมชนแล้ว ชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านจะ นำเกวียนพระบาทนั้นมาชักขะเย่กันเพื่อความสามัคคี โดยจะหมุนเปลี่ยนเวียนกันไปในแต่ละชุมชน คือ เริ่มจากวัดตะปอนน้อย วัดตะปอนใหญ่ องค์การบริหารส่วนตำบล และจบที่เจดีย์ทราย เป็นอย่างนี้ทุกปี

7. ประเพณีเทศน์มหาชาติ จะจัดขึ้นในเดือน 11 ของทุกปี โดยเนื้อหาของการเทศน์นั้นจะเป็นพุทธชาดก ในชาติที่ 10 หรือชาติพระเวสสันดรชาดก ในปัจจุบันมีเทศน์มหาชาติทรงเครื่อง (มีตัวละครแสดงประกอบ) เป็นที่สนใจของคนในชุมชนตะปอนและบุคคลทั่วไป

8. ประเพณีการบวช เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ ผู้ชายเมื่ออายุครบ 20 ปี บริบูรณ์จะบวชเรียนเพื่อศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย

9. พิธีแห่นางแมว เพื่อขอฝน

10. พิธีสวดคาถาปลาช่อน

ภาพที่ 9 ประเพณีหุดพระบาท

สถานที่สำคัญของชุมชน

1. วัดตะปอนน้อย ซึ่งเป็นวัดเก่า สมัยอยุธยาตอนกลาง ตั้งวัดเมื่อปี พ.ศ.กว่า 400 ปี มีหลวงพ่อใหญ่ ซึ่งเป็นพระประธานในอุโบสถหลังเก่า เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน ม.3 และ ม.5

ภาพที่ 10 วัดตะปอนน้อย

ภาพที่ 11 หน้าบันวัดตะปอนน้อย

2. วัดตะปอนใหญ่ ก่อตั้งขึ้นหลังวัดตะปอนน้อย 80 ปี ประมาณ พ.ศ.2205 มีอายุกว่า 300 ปี มีหลวงพ่อเพชร เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน ม.1 และ ม.2 ต.ตะปอน รวมทั้งชาวบ้าน ม.1 ต.เกรียนหัก

ภาพที่ 12 วัดตะปอนใหญ่

3. พระพุทธรูปผ้าจำลอง เป็นรอยพระพุทธรูปจำลองบนผืนผ้าขนาดใหญ่ มีความกว้าง 5 ศอก ยาว 12 ศอก อดีตเจ้าอาวาส นามว่า พระอาจารย์คง เป็นผู้นำมาจากเมืองไชยาทางภาคใต้ของ ไทย มาทางเรือผ้าพระบาทจึงห่อด้วยผ้าอีกหลายชั้นมัดสายลันจ้เป็นปล้องๆ เพื่อกันน้ำและความชื้น ของอากาศ ด้านในบนผืนผ้าประกอบด้วย รอยพระพุทธรูป 4 รอยซ้อนกัน

รอยที่ 1 เป็นรอยของ “พระกฤษณ์โธ”

รอยที่ 2 เล็กลงมาเป็นรอยของ “พระโกนาคม”

รอยที่ 3 เล็กลงมาเป็นรอยของ “พระกัสสปะ”

รอยที่ 4 เล็กที่สุดเป็นรอยของ “พระพุทธรูปโคดม” พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน

ตามประวัติพุทธศาสนา เรียกว่าพระพุทธรูปเจ้า 4 พระองค์ หรือ 4 สมัย เพราะพระนาม ดังกล่าวนั้นเป็นพระพุทธรูปเจ้าในอดีตและปัจจุบัน

เป็นสิ่งศักดิ์และเป็นที่เคารพของชาวบ้าน มีความเชื่อสืบต่อกันมาว่า พระพุทธรูปผ้าจำลองจะช่วยทำให้ชาวบ้านตะปอนอยู่เย็นเป็นสุข ช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ช่วยให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ในวันที่ 14 เมษายนของทุกปี จะมีประเพณีแห่หรือจุดพระบาทเฉลิมฉลองไปรอบตำบล เพื่อให้ชาวบ้านได้สักการบูชาอย่างทั่วถึงกัน

ภาพที่ 13 ภาพพระบาทผ้า

4. ต้นอินทร์-จันทร์คู่ ของวัดอินทาราม เป็นต้นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ มีขนาดลำต้นใหญ่กว่า 5 คนโอบ ซึ่งเป็นที่มาของชื่อวัดตะปอนน้อย(อินทาราม) สันนิษฐานว่า เมื่อสร้างวัดเสร็จแล้ว ผู้เป็นเจ้าภาพอุปถัมภ์วัดได้ปลูกต้นไม้คู่นี้เอาไว้เป็นอนุสรณ์

ภาพที่ 14 ต้นอินทร์-จันทร์คู่

5. เจดีย์วัดตะปอนน้อย (อินทาราม) ตามประวัติการก่อสร้างตามแผนผังของวัด สันนิษฐานว่าสร้างมาพร้อมกันกับอุโบสถหลังเก่าในสมัยอยุธยา เป็นเจดีย์ทรงระฆัง ฐานเหลี่ยมกว้าง 9 เมตร สูงประมาณ 19 เมตร

ภาพที่ 15 เจดีย์วัดตะปอนน้อย

6. อุโบสถ (หลังเก่า) วัดตะปอนน้อย (อินทาราม) สร้างในสมัยอยุธยา มีลักษณะทรงเก๋งจีน ผสมทรงไทย มีขนาดกว้าง 9 เมตร ยาว 17 เมตร รอบระเบียง มีเสานางเรียงรอบอุโบสถ หน้าบรรณทางด้านทิศตะวันตก แกะสลักด้วยไม้เป็นรูปพระอินทร์ทรงพระยาช้างสามเศียร และลวดลายภาพปริศนาธรรมที่ทรงคุณค่ายิ่ง ด้านในมีพระพุทธรูปปางมารวิชัย ชาวบ้านเรียกกันว่า หลวงพ่อใหญ่ เป็นที่เคารพกราบไหว้ เพื่อเป็นสิริมงคลของพุทธศาสนิกชน บนฝาผนังทุกด้านมีจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระเจ้า 10 ชาติ และวิถีชีวิตชาวบ้านในอดีต ตามหลักฐานของใบสีมาหน้าอุโบสถ จารึกเป็นภาษาขอมแปลเป็นไทยได้ว่า เจ้าพระยาสาธรรคานรสิทธิ์ เป็นผู้บริจาคซ่อมเป็นจำนวนหลายตำลึง และเป็นประธานงานปิดทองฝังลูกนิมิต ในปี พ.ศ.2125 ปัจจุบันใบสีมามีตัวหนังสือจารึกที่ไม่ชัดเจนด้วยเหตุว่ามีอายุหลายร้อยปี

ภาพที่ 16 หลวงพ่อใหญ่ พระประธานโบสถ์วัดตะปอนน้อย

ภาพที่ 17 ภาพจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์วัดตะปอนน้อย (พระเจ้าลิขิต)

ภาพที่ 18 ผ้าแพดานโบสถ์วัดตะปอนน้อย

7.เจดีย์ทราย (กองทรายใหญ่) จากคำบอกเล่าของปุ่นพ สฤษไพศาล บอกว่า เดิมทีเจดีย์ทรายเป็นทางสามแพร่ง ที่ชาวบ้านมาทำบุญส่งกัน ต่อมาท่านพ่อจิน(เจ้าของที่) ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดตะปอนน้อย เห็นว่าชาวบ้านมาทำบุญส่งกันตรงนั้น จึงสร้างศาลาและยกที่ให้ไว้ทำบุญ 4 ไร่ มีหลักปักไว้เป็นไม้ 3 วา พอถึงปีชาวบ้านก็มาทำบุญกัน พอช่วงสงกรานต์ก็มีชาวบ้านมาก่อเจดีย์ทรายกัน จึงมีการขนทรายมาใส่ จนกองใหญ่เท่าปัจจุบัน ชาวบ้านตะปอนเชื่อว่าเป็นศักดิ์สิทธิ์ไม่สามารถขนออกไปได้ และเล่ากันว่ามีคนพยายามจะขนออกไปแต่รถไปไม่ได้ ปัจจุบันชาวบ้านยังทำบุญกันที่ศาลาหน้าเจดีย์ทรายประจำปี ในเทศกาลสงกรานต์

ภาพที่ 19 เจดีย์ทราย ม.4 ต.ตะปอน

ภาพที่ 20 พระบาทฝ่าชาวบ้านนำมาประดิษฐ์ไว้บนเกวียน ขณะชักเย่อเกวียนพระบาท

บทที่ 3

กระบวนการดำเนินงาน

ตามที่ทีมวิจัยได้จัดทำโครงการเสนอต่อ สกว.ภาคและได้รับอนุมัติงบประมาณเรียบร้อยแล้วนั้น ทางทีมวิจัยจึงได้เริ่มดำเนินการตามแผนกิจกรรมที่กำหนดไว้ดังนี้

3.1 ประชุมคณะทำงานวิจัย

วันที่ 10 กรกฎาคม 2547 สถานที่ บ้านคุณจารุวรรณ สิริการ

1) วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อสร้างความเข้าใจในเป้าหมายการทำงานร่วมกัน
- (2) เพื่อวางแผนในการดำเนินงานวิจัยและเตรียมเครื่องมือเก็บข้อมูล
- (3) เพื่อแบ่งงานที่รับผิดชอบให้ชัดเจน

2) กลุ่มเป้าหมาย ทีมงานวิจัย 17 ท่าน

3) วิธีการ

- (1) แจกแจงเอกสารรายละเอียดโครงการวิจัยให้กับทุกคน
- (2) จัดเวทีระดมความคิดเห็น

4) ผลที่เกิดขึ้น

เมื่อมีการจัดเวทีขึ้น ก็มีการนำเอกสารโครงการแจกให้ทีมวิจัยได้ศึกษารายละเอียดพร้อมกับซักถามกัน ในประเด็นที่ไม่เข้าใจ โดยเฉพาะเรื่องแผนดำเนินการซึ่งประกอบด้วย

- ประชุมคณะทำงานวิจัย
- ทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน 6 หมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ทำความเข้าใจกับชุมชนตามหมู่บ้าน 6 หมู่ในพื้นที่ศึกษาวิจัย
- ศึกษาดูงาน
- สรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงาน
- กำหนดขอบเขตและวางแผนวิธีการเก็บข้อมูล
- เก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษาวิจัย
- ประชุมประจำเดือน
- เวทีใหญ่สรุปบททวนหาสรุปแบบการทำเกษตรชีวภาพที่เหมาะสมของชุมชน
- สรุปบทเรียน
- จัดพิมพ์รายงานความก้าวหน้า

จากขั้นตอนแผนงานข้างต้น มีทีมวิจัยหลายท่านได้เสนอให้ปรับเปลี่ยนกิจกรรมศึกษาดูงานมาดำเนินการก่อน เพราะเนื่องจากการทำงานวิจัยของชุมชนตะปอนนั้น เน้นการศึกษาประเด็น

เรื่องเกษตรชีวภาพที่เหมาะสม ซึ่งจากการที่ทีมวิจัยได้ทดลองพูดคุยเก็บข้อมูลกับชุมชนในหลายครั้ง ส่วนใหญ่คนในชุมชนรู้สึกขัดแย้ง เช่น

1. เป็นไปไม่ได้ในการทำสวนชีวภาพในตำบลตะปอน เพราะตลาดผลไม้ตะปอนเป็นการผลิตเพื่อส่งออก จึงต้องการผลไม้คุณภาพสูง
2. ชาวบ้านมีหนี้สิน ไม่กล้าปรับเปลี่ยนวิธีการทำสวน
3. เคยทดลองใช้ ดันไม้เสียหาย
4. การทำปุ๋ยชีวภาพคือการหลอกชาวบ้านมาลองทำ เพื่อเอาผลงาน พอจัดเสร็จชาวบ้านไม่ได้อะไร ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีอะไรดีขึ้น เพราะทดลองใช้ลดการใช้สารเคมี ผลไม้ไม่สวยก็ไม่มีตลาด ขายได้ราคาต่ำ

หลังจากที่ได้พูดคุยกับชาวบ้านทั้ง 6 หมู่บ้านส่วนใหญ่คิดคล้ายกัน จึงทำให้ทีมวิจัยหลายคนเริ่มรู้สึกไม่มั่นใจ ในสิ่งที่จะทำและบางคนก็ถอนตัวออกไปเพราะคิดว่าทำไปก็ไม่สำเร็จ หรือไม่ก็โดนชาวบ้านด่าเปลาๆ ดังนั้นเมื่อมีทีมวิจัยหลายท่านเสนอว่า ให้ไปดูงานก่อนเพื่อเพิ่มความมั่นใจในการทำงานของทีมวิจัยในเมื่อทีมวิจัยเองก็เป็นเพียงชาวสวนธรรมดาคนหนึ่ง ที่ทำสวนด้วยวิธีการเดียวกับทุกคนในชุมชน และมีภาระหนี้สิน เช่นเดียวกันและที่สำคัญทีมวิจัยมิใช่ผู้ที่ทำสวนชีวภาพแล้วประสบความสำเร็จที่ชุมชนศรัทธา เป็นแต่เพียงชาวสวนธรรมดาที่ถูกขึ้นมาเพราะอยากหาทางออกให้กับตนเอง(และยังเป็นชาวบ้านที่มีใช้ผู้นำชุมชนอีกด้วย) จึงอยากสร้างความมั่นใจและเสริมพลังใจของตนเอง เพื่อเดินงานต่อ ดังนั้นทีมวิจัยจึงมีความเห็นร่วมกันว่า ก่อนการจัดเวทีทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งชุมชน จึงขอไปศึกษาดูงานบุคคลที่ประสบความสำเร็จในเรื่องเกษตรชีวภาพ ที่ประชุมยังคงตกลงให้ไปดูงานที่บ้านหมอกุ (นายดำรงศักดิ์) ที่จังหวัดระยอง เพราะเป็นชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมใกล้เคียงตะปอน

3.2 ศึกษาดูงาน

วันที่ 8 สิงหาคม 2547 สถานที่ บ้านหมอกุ จ.ระยอง

1) วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อพัฒนาศักยภาพของคณะทำงานและทีมวิจัย
- (2) ทีมวิจัยสามารถนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชน
- (3) ศึกษาเทคนิคกระบวนการของชุมชนที่ได้ไปศึกษาดูงาน

2) กลุ่มเป้าหมาย

- (1) ทีมวิจัย 17 ท่าน
- (2) เจ้าหน้าที่สกว.ภาค 3 ท่าน

3) วิธีการ

- (1) เดินทางไปศึกษาดูงาน

4) ผลที่เกิดขึ้น

การไปศึกษาดูงานที่บ้านหมอกู ทีมวิจัยได้ข้อคิดในหลายด้าน เช่น การทำการเกษตร หัวใจอยู่ที่การบำรุงดิน การปลูกพืชผสมผสานใช้พื้นที่ให้เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมุนไพรต่างๆในสวนที่ไม่เคยรู้ว่าเป็นสมุนไพร และการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในการทำการเกษตร โดยเฉพาะการไล่แมลงศัตรูพืช

▶ สะเดา ใช้ได้ดีกับหนอนชนิดต่างๆ เช่น หนอนเจาะยอดกะหล่ำ หนอนกระทู้หอม หนอนกระทู้ผัก หนอนเจาะสมอฝ้าย หนอนเจาะดอกมะลิ เพลี้ยอ่อน เพลี้ยจักจั่น และเพลี้ยไก่แจ้ ส่วนเพลี้ยไฟและไรแดง ใช้ได้ผลปานกลาง

▶ หางไหล สามารถใช้ป้องกันกำจัดแมลงได้หลายชนิด เช่น แมลงวัน เพลี้ยอ่อน ค้างคาว ถั่ว ตั๊กแตน ตัวอ่อนเพลี้ยจักจั่นฝ้าย หนอนกระทู้ผัก และหนอนใยผัก

▶ สาบเสือ สามารถกำจัดหนอนใยผัก หนอนกระทู้ผัก เพลี้ยอ่อน และด้วงถั่วเขียว

▶ ตะไคร้หอม ใช้ได้ผลกับหนอนกระทู้ผัก หนอนใยผัก ด้วงถั่วเขียวและเพลี้ยจักจั่น

▶ ยาสูบ ใช้ได้ผลกับด้วงหมัดผัก ด้วงเจาะเมล็ดฝ้าย เพลี้ยอ่อน เพลี้ยจักจั่น มวน ไรแดง หนอนกอ หนอนกะหล่ำปลี หนอนชอนใบ

▶ บอระเพ็ด ใช้ได้ผลกับเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล เพลี้ยจักจั่นสีเขียว

▶ ขมิ้นชัน ใช้ได้ผลกับด้วงงวง ด้วงถั่วเขียว มอดข้าวเปลือก มอดแป้ง หนอนใยผัก หนอนหลอดหอม หนอนกระทู้ผัก แมลงวัน

3.3 เวทีสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงาน

วันที่ 17 กันยายน 2547 สถานที่ บ้านผู้ใหญ่เอ็ก บำรุงสวน

1) วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการดูงานมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับชุมชน
- (2) ได้ฝึกการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม
- (3) สามารถนำสิ่งที่ได้รับมาถ่ายทอดเพื่อวางแผนทางเป็นแผนเก็บข้อมูล

2) กลุ่มเป้าหมาย

- (1) ทีมวิจัย 17 ท่าน
- (2) ชาวบ้านที่สนใจ 20 ท่าน

3) วิธีการ

- (1) จัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนสิ่งที่ได้เรียนรู้มา

4) ผลที่เกิดขึ้น

จากการไปศึกษาดูงานหมอกู ทีมวิจัยได้สรุปว่า สิ่งที่ได้เห็นจากหมอกู คือ

- (1) ความรู้เรื่องสมุนไพรต่างๆ

(2) การใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ที่บ้านหมอกุ ในสวนแทบไม่มีพื้นที่ว่างจะปลูกต้นไม้ ถ้าไม่ใช้ไม่ผล ก็จะเป็นพืชสมุนไพร

(3) การพึ่งตนเองได้ ทั้งในเรื่องการทำการเกษตร การตลาด และการใช้ชีวิตประจำวัน

(4) การวางแผนการทำงาน

(5) การบำรุงรักษาดิน แม้กระทั่งดินบ้านหมอกุที่เป็นดินปนทราย สามารถปลูกพืชได้หลากหลายชนิด

(6) ระบบนิเวศที่ดี มีความหลากหลาย

3.4 เวทีทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน 6 หมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

วันที่ 24 พฤศจิกายน 2547 สถานที่ วัดสุวรรณรังษี

1) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อสร้างความเข้าใจกับผู้นำชุมชน 6 หมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ที่ศึกษาวิจัย

2) กลุ่มเป้าหมาย

ทีมวิจัย 17 ท่าน

ผู้นำชุมชน 60 ท่าน

3) วิธีการ

(1) ประชุมผู้นำชุมชนในหมู่บ้าน

(2) จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4) ผลที่ได้รับ

เมื่อมีการทำความเข้าใจผู้นำองค์กรต่างๆ ใน 4 หมู่บ้าน ทำให้ในเวทีประชุมของคณะกรรมการเหล่านั้น ที่ทีมวิจัยร่วมเป็นกรรมกรก็ได้มีการสอบถามถึงเรื่องดังกล่าว ทำให้ผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้านเริ่มเข้าใจในทิศทางการทำงานร่วมกันของทีมวิจัย เมื่อมีการจัดเวทีทำความเข้าใจผู้นำชุมชนจึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย

(1) ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

(2) ประธานกลุ่มสตรี ทุกหมู่บ้าน

(3) สมาชิก อบต. ทุกหมู่บ้าน

(4) นายก อบต.

ผลที่ได้หลังจากเวทีคือ เมื่อทีมวิจัยเข้าไปปรึกษาหารือ หรือขอความร่วมมือ (ยกเว้นเรื่องงบประมาณ เพราะผู้นำยังมองว่า เป็นการเก็บข้อมูลและประชุมกัน ยังไม่เห็นชัดว่ามี

แผนจะทำอะไรต่อ) ก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี นายก อบต.(คุณประมุข วัฒนะ)หรือรองนายก (คุณเสรี ศิริการ) พร้อมจะสนับสนุนเข้าแผนงานอบต. ถ้าได้รูปแบบอย่างชัดเจนและมีกลุ่ม

3.5 เวทีทำความเข้าใจกับชุมชน 6 หมู่บ้านในพื้นที่ศึกษาวิจัย

วันที่ 1 ธันวาคม 2547 ทำความเข้าใจ ม.3 สถานที่ วัดตะปอนน้อย

วันที่ 2 ธันวาคม 2547 ทำความเข้าใจ ม.2 สถานที่ บ้านคุณจารุวรรณ ศิริการ

วันที่ 4 ธันวาคม 2547 ทำความเข้าใจ ม. 5 สถานที่ สนามหญ้าหน้า อบต.ตะปอน

วันที่ 8 ธันวาคม 2547 ทำความเข้าใจ ม.4 สถานที่ บ้านผู้ใหญ่เอก บำรุงสวน

1) วัตถุประสงค์

(1) สร้างความเข้าใจการทำงานของทีมนักวิจัยกับชุมชน

(2) เปิดให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมกับโครงการ

2) กลุ่มเป้าหมาย

ชาวบ้านหมู่ละ 30 ท่าน

ทีมนักวิจัย 17 ท่าน

3) วิธีการ

(1) ประชุมชาวบ้านที่ละหมู่บ้าน จนครบ 6 หมู่

(2) ทีมนักวิจัยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบประสานงานกันแต่ละหมู่ของตนเอง แต่ร่วมกัน

ทำกระบวนการในเวที

4) ผลที่เกิดขึ้น

เริ่มจากทีมนักวิจัยได้ประชุมทีมหารือกันเรื่องขอชาวบ้านมาประชุม เพื่อชี้แจงการทำงานของทีม ปัญหาที่ทีมนักวิจัยพบก็คือว่า ทีมนักวิจัยเป็นเพียงชาวบ้านธรรมดาที่ต้องการหาทางออกให้กับตนเอง ไม่ใช่ผู้นำทางการ ทำให้มีคนมาร่วมประชุมด้วยน้อยมาก เช่น หมู่ละ 5 - 6 คน เมื่อเกิดปัญหานี้ขึ้น ทำให้ทีมนักวิจัยต้องปรับเปลี่ยนวิธีการ จากการเรียกประชุมเอง เป็นไปทำความเข้าใจกับผู้นำกลุ่มหรือองค์กรในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ทีมนักวิจัยจะเป็นคณะกรรมการอยู่ เพื่อให้ผู้นำเข้าใจการทำงานและเปิดโอกาสให้ทีมนักวิจัยเข้าไปชี้แจงกับชุมชน ที่เข้ามาทำกิจกรรมกับองค์กรนั้นๆ ซึ่งในช่วงแรกผู้นำองค์กรเหล่านั้นไม่เข้าใจการทำงาน คิดว่าเป็นการชักชวนกันทำกลุ่มปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งในช่วงนั้นชุมชนเคยมีประสบการณ์ในการทำเองแล้วใช้ไม่ได้ผล จึงไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร แต่ทีมนักวิจัยก็พยายามอย่างไม่ลดละ จึงทำให้ผู้นำเหล่านั้นยอมให้ทีมนักวิจัยใช้สถานที่และเชิญสมาชิกกลุ่มของตนเองมาร่วมประชุม โดยสามารถทำความเข้าใจได้เพียงแค่ 4 หมู่บ้าน คือ

ม. 2 จัดเวทีที่ทำการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร (บ้านรองนายกเสรี ศิริการ)

ม.3 จัดเวทีที่วัดตะปอนน้อย โดยร่วมกับกลุ่มออมทรัพย์สตรี ม.3

ม.4 จัดเวทีที่ทำการกองทุนหมู่บ้าน(บ้านผู้ใหญ่เอก บำรุงสวน)

ม.5 จัดเวทีที่สนามฟุตบอล องค์การบริหารตำบลตะปอน

ผลที่ได้รับคือชุมชนมีความเข้าใจมากขึ้น ว่าทีมวิจัยมีได้มาจัดตั้งกลุ่มปุ๋ย แต่เป็นการมาเก็บข้อมูลการทำสวนทั้งในอดีตและปัจจุบัน พร้อมทั้งสาเหตุการเปลี่ยนแปลง เพื่อค้นหารูปแบบการทำสวนที่เหมาะสมกับชาวสวนตะปอน ซึ่งชุมชนที่เข้าร่วมเวทีเข้าใจดี พร้อมให้ความร่วมมือให้ข้อมูล ถ้าทีมวิจัยจะไปเก็บ แต่ชุมชนทุกหมู่บ้านก็ได้ให้ข้อสังเกตกับทีมวิจัยว่า

1) ปัจจุบันภาระค่าใช้จ่ายรวมทั้งหนี้สินของชาวสวนมีมาก การปรับเปลี่ยนมาใช้ชีวภาพส่วนๆในการทำสวนคงเป็นไปได้ยาก

2) หลายหน่วยงานมาเก็บข้อมูล บางครั้งเก็บ 2-3 ปีๆ ละหลายครั้งแต่ไม่เห็นว่าจะช่วยอะไร หรือมีประโยชน์อะไรกลับมา เช่น ศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี มาเก็บข้อมูลการใช้ปุ๋ยชีวภาพกับมังคุดที่สวน น.ส.ทองใส สมศรี 3 ปี จากนั้นก็หายไปไม่เห็นกลับมาบอกอะไรว่าใช้ได้หรือไม่ได้อย่างไร

3.6 เวทีกำหนดขอบเขตและวางแผนวิธีการเก็บข้อมูล

วันที่ 11 มีนาคม 2548 สถานที่ บ้านคุณจากรุวรรณ ศิริการ

1) วัตถุประสงค์

- (1) สร้างความเข้าใจร่วมกันในการเก็บข้อมูลของทีมวิจัย
- (2) แบ่งความรับผิดชอบและกำหนดขอบเขตของการเก็บข้อมูล
- (3) กำหนดวิธีการเก็บข้อมูลตามความเหมาะสมของประเด็นข้อมูล

2) กลุ่มเป้าหมาย

ทีมวิจัย	17 ท่าน
เจ้าหน้าที่ สกว.ภาค	3 ท่าน
ผู้นำชุมชนและผู้สนใจ	10 ท่าน

3) วิธีการ

- (1) ประชุมทีมวิจัย

4) ผลที่เกิดขึ้น

การเก็บข้อมูลในขั้นแรกทีมวิจัยได้ตกลงกันว่า จะเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งจะประกอบด้วยประเด็นสำคัญดังนี้

- การทำเกษตรในอดีต (ย้อนหลัง 50 ปี)
- การเปลี่ยนแปลงการทำการเกษตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- รูปแบบการทำเกษตรของชาวตะปอนปัจจุบัน
- ผลกระทบของการทำการเกษตรที่มีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของชาวตะปอน
- ภูมิปัญญา/องค์ความรู้ในการทำเกษตรของชาวตะปอน

โดยแบ่งหน้าที่ ไปเก็บข้อมูลเป็นหมู่บ้านๆ ละ 10 ชุด

- ม.1 เก็บข้อมูลโดย นางกัญญา ศิริพัทธ์ และน.ส.อมรรัตน์ ปีตาคุณ
- ม.2 เก็บข้อมูลโดย นางจรรวณ ศิริการและนางยุพเยาว์ อรัญญะ
- ม.3 เก็บข้อมูลโดย นางสาวม เจริญทวี
- ม.4 เก็บข้อมูลโดย นางจรรยา บุตรธำจร
- ม.5 เก็บข้อมูลโดย นางสาวกิติ ปิยพงษ์ไพศาล
- ม.6 เก็บข้อมูล โดย นางจรรยา บุตรธำจร

หลังจากเก็บแบบสอบถาม ทีมวิจัยได้ร่วมกันดู พบว่าในบางประเด็นยังได้ข้อมูลไม่ครบ ดังนั้น จึงได้ตกลงกันว่า จะไปสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้รู้ โดยช่วยกันระดมความคิดว่า เรื่องใด ใครรู้ และอยู่ในหมู่ใด ผู้ที่รับผิดชอบในหมู่นั้นจะเป็นคนไปสัมภาษณ์มาเพิ่มเติม โดยในส่วนของข้อมูลที่เป็นเอกสารหรือต้องหาข้อมูลจากภายนอกชุมชนหรือต้องประสานงานกับหน่วยงานนอกชุมชน มอบหมายให้นางกรรณิกา ภูมิภักดิ์ เป็นผู้ดำเนินการ และในส่วนข้อมูลองค์กรในตำบล เช่น ข้อมูลของวัด อนามัย อบต. นางไพเราะ ศิริการเป็นผู้ดำเนินการ

3.7 เก็บข้อมูลในพื้นที่

1) วัตถุประสงค์

- (1) ศึกษาบริบทข้อมูลชุมชน
- (2) สืบค้นประวัติชุมชน (การเกษตร) และความเปลี่ยนแปลงในการทำเกษตร
- (3) เรียนรู้ทุนเดิม เช่น ความรู้ ภูมิปัญญาด้านการทำเกษตรชีวภาพ
- (4) ศึกษาข้อมูลความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชนจากการทำเกษตรในปัจจุบัน

การทำเกษตรในปัจจุบัน

- (5) ศึกษาข้อมูลรับ-จ่ายในการทำเกษตรของชุมชน
- (6) ศึกษารวบรวมรูปแบบเกษตรชีวภาพที่เหมาะสม

2) กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มผู้สูงอายุ/ภูมิปัญญา	10 ท่าน
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	5 ท่าน
ทีมวิจัย	17 ท่าน

3) วิธีการ

- (1) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์
- (2) ใช้แบบฟอร์มคำถามปลายเปิดเพื่อแสดงความคิดเห็น
- (3) เก็บข้อมูลเชิงลึกรายบุคคล/รายกลุ่ม
- (4) จัดเวทีย่อย 3 กลุ่ม เพื่อเก็บข้อมูลเฉพาะกลุ่ม (ผู้อาวุโส, ภูมิปัญญา, บุคคลที่เกี่ยวข้อง)

เกี่ยวข้อง)

(5) นำข้อมูลที่เก็บมาวิเคราะห์และสังเคราะห์

4) ข้อมูลที่ได้รับ

(1) ข้อมูลประวัติ (การทำเกษตร) ทูนิเดิมการทำเกษตรของชุมชน

การทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่ในตำบลตะปอน ก่อน พ.ศ.2500 การทำการเกษตรของคนในตำบลจะมีอยู่ 3 ประเภท คือ

1. การทำนาข้าว
2. การทำสวนผลไม้
3. การทำสวนยาง (การกรีดยางบนเขาสระบาป)

ซึ่งชุมชนแทบทุกครอบครัวจะทำทั้ง 3 อย่างและมีรายได้จากการทำนา ทำสวนผลไม้และกรีดยางใกล้เคียงกัน

การตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของผู้คนชุมชนตะปอนในอดีต (ก่อน พ.ศ. 2500) จะตั้งอยู่รวมกันเป็นชุมชน (บริเวณถนนขลุ่ย-พลั่ว) และที่นาจะอยู่ห่างจากหมู่บ้านไปเล็กน้อยลงไปทางคลองเปรี๊ต เนื่องจากถนนขลุ่ย-พลั่ว จะเป็นบริเวณเชิงเขาที่มีไม้ผลรวมถึงยางเขาที่ชาวบ้านมาอาศัยกรีดยางในช่วงหน้าแล้งเมื่อเว้นว่างจากการทำนา โดยเฉลี่ยแต่ละสวนจะมีพื้นที่ประมาณ 2-9 ไร่ พืชและผลไม้ที่มีอยู่ในสวน มาจากการเพาะปลูกและเจริญเติบโตขึ้นเองในธรรมชาติ ซึ่งมีความหลากหลาย เช่น มะม่วง ขนุน มะพร้าว มะละกอ ยาง หมากรุก พืช กล้วย มะม่วงหิมพานต์ ชะเนียง หว้า สะตอ มะปราง สับปะรด อ้อย มะไฟ มะเฟือง มะขาม กล้วย ไทแลนด์ ส้มโอ ละมุด สะเดา หวาย โสม จีเหล็ก ชะมวง ผักเจ็ด บอน บอระเพ็ด หางไหล พืชผักสวนครัวต่างๆ นอกจากนี้ก็มีมังคุด ลำสาดี เงาะล่อนแดง เงาะขนขาว เงาะบางยี่ขัน เงาะดิด ทุเรียนสายพันธุ์ต่างๆ เช่น อีจำปา อีเหลียง อีดำลิง ไอ้เม่น ไอ้เข้ เป็นต้น แรงงานที่ใช้ได้มาจากการช่วยกันของคนในครอบครัว ซึ่งไม่ต้องเสียค่าจ้างหรือถ้าหากจะต้องมีการจ้างก็น้อยครั้งมาก (ค่าจ้างวันละ 12 บาท) เพราะจะมีญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านเข้ามาช่วย ถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนเอาแรงกัน

ในเรื่องการใช้ปุ๋ยบำรุงนั้นส่วนใหญ่จะเป็นปุ๋ยคอกที่มาจากมูลของควายและไก่ เพราะคนในชุมชนจะเลี้ยงสัตว์เหล่านี้แทบทุกหลังคาเรือน นอกจากนี้บางบ้านยังมีการใช้ปุ๋ยขี้วัวขี้ควาย ซึ่งซื้อมาจากนอกชุมชนผ่านมาทางเรือในราคาหาบละ 8-12 บาท (60 ก.ก. ละ 10 ส.ต.) การใช้ปุ๋ยขี้วัวขี้ควายวัตถุประสงค์หลักจะซื้อมาสับน้ำข้าว เหลือจากน้ำข้าวจึงมาสับสวนในปริมาณที่ไม่มากนัก โรคและแมลงศัตรูพืชในอดีตไม่เป็นที่กังวลของชาวสวน ส่วนใหญ่จะใช้วิธีปล่อยให้ธรรมชาติรักษาสมดุลตามระบบนิเวศกันเอง เพราะในอดีตจะมีแมลงและสัตว์เล็กอาศัยอยู่ในสวนชุกชุมคอยกำจัดแมลงศัตรูพืชไม่ว่าจะเป็น มดแดง แมงมุม ตัวมวน ตั๊กแตนตำข้าว แมลงปอ แมลงช้าง ผี ต่อ แตน กิ้งก่า นกชนิดต่างๆ กระแต กระดิก ฯลฯ หรือถ้าหากแมลงศัตรูพืชมีมากก็ใช้วิธีตัดแต่งกิ่งให้โปร่งและคราดเศษใบไม้กองไว้ระหว่างต้น เพื่อล่อแมลง (ซึ่งวิธีการนี้จะเป็นการเร่งดอกเงาะให้มีผลดกด้วย) อีกวิธีหนึ่งก็คือการนำทุบหางไหลแล้วแช่น้ำเพื่อนำน้ำที่ได้มาฉีดไล่แมลง

สำหรับการให้น้ำต้นไม้ในสวนนั้น ชาวสวนได้มีการขุดร่องน้ำต่อมาจากแหล่งน้ำบนเขาสระบาป เพื่อเข้ามาใช้ในสวนเรียกว่าน้ำร่อง การให้น้ำนั้นจะให้สัปดาห์ละ 1 ครั้งต่อสวนอีกวิธีหนึ่งคือการ หาบน้ำจากลำคลองใส่ถังไม้ หรือ ปิ๊บและกระป๋อง ปกติวิธีการนี้จะให้น้ำเฉพาะต้นไม้ที่ยังเล็กอยู่คือ อายุตั้งแต่เพิ่งปลูกจนถึง 1 ปี ส่วนต้นไม้โตแล้วไม่ต้องเนื่องจากปริมาณน้ำร่องที่ให้น้ำในแต่ละครั้งมี ปริมาณเพียงพอ อีกทั้งภูมิอากาศก็มีชุ่มชื้นฝนตกต้องตามฤดูกาลอยู่แล้ว

อาจกล่าวได้ว่าอดีตที่ผ่านมาการทำสวนของคนในชุมชนตะปอน แทบจะไม่ต้องใช้เงิน ลงทุนนั้นคือขายได้เท่าไร กำไรเท่านั้นและพืชผลไม้ที่มีอยู่ในสวน ก็ขายได้ทุกอย่างและทุกวัน เนื่องจากพืชและผลไม้มีความหลากหลาย จึงมีการสลับสับเปลี่ยนในการเก็บเกี่ยวผลผลิตตาม ฤดูกาลของพืชชนิดต่างๆ ในอดีตการทำสวนผลไม้เป็นการปลูกไว้เพื่อกิน หากเหลือจึงขาย ฉะนั้น เมื่อมีผลผลิตออกก็จะเก็บไว้กินในครอบครัว และแบ่งให้เพื่อนบ้านหรือแลกเปลี่ยนกับต่างชุมชน เช่น นำผลไม้ใส่หาบไปแลกกับอาหารทะเล ซึ่งวิธีการแลกไม่มีสัดส่วนตายตัว คือเอากลับไปได้ เท่าไหร่ก็เอาไป จากกิจกรรมดังกล่าวจึงเกิดเกลอ (เพื่อนสนิทต่างชุมชน) ซึ่งส่งผลให้เกิดการ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันต่อไป วิธีการเก็บผลไม้เช่นมังคุดสมัยนี้ เก็บโดยวิธีใช้ไม้ง่ามสอยหล่นลงพื้น แล้วจึงเก็บไปขาย สำหรับตลาดค้าขายผลไม้ในอดีต จะเป็นตลาดในกรุงเทพฯ (ท่าเตียน/คลองมหา นาค) โดยวิธีการขนส่งคือจะมีพ่อค้าในชุมชนใกล้เคียง (พลี๊ว เจ๊กเต็ก/ต่ายวู้, ขลุ) เป็นตัวแทนรับซื้อ และชาวสวนจะหาผลผลิตลงเรือ ในชุมชนจะมี 2 ท่าเรือ คือท่าเรือหัวกระ (บ้านตะปอนใหญ่) ท่าเรือวัดตะปอนน้อย หรือไม่ก็หาบไปนอกชุมชนที่วัดใหญ่พลี๊ว ท่าเรือคลองยายดำ (อำเภอแหลม สิงห์) ตลาดขลุ วิธีการซื้อขาย เช่น เงาะจะนับลูกขายในราคา 1,000 ลูก 30 – 50 บาท (40 ก.ก.ๆละ ประมาณ 1 บาท) มังคุดมัดเป็นพวงๆ ละ 6 ลูก ราคา 50 สต. (คิดเป็นน้ำหนักประมาณ 300 กรัม ราคา ก.ก.ละ 1 บาท 60 สต.) ทุเรียนขายเป็นลูกๆ ละ 2-3 บาท ถั่วใหญ่ลูกละ 5 บาท

สมัยนั้นค่าครองชีพถูก ข้าวสารราคาถังละ 25 บาท (ขายเงาะ 25 ก.ก. ซื้อข้าวสารได้ 1 ถัง) กับข้าวไม่ต้องซื้อ หาได้ตามคลอง เลี้ยงหมูหรือไก่ไว้กินเอง เกษตรกรจะมีรายได้ปีละประมาณ 8,000 บาท (รวมทั้งทำนาและกรีดยาง) เหลือเป็นเดือนๆ ละ 660 กว่าบาท ส่วนราชการครุมี เงินเดือนๆ ละ 400 บาท ปัจจุบันเงาะ ก.ก.ละ 3 บาท ข้าวสารถังละ 300 บาท (ต้องขายเงาะ 100 ก.ก. จึงจะซื้อข้าวสาร ได้ 1 ถัง) ส่วนราชการครุมีเงินเดือนอย่างต่ำเดือนละ 7,000 บาท

ตารางที่ 2 การทำการเกษตรในอดีต

ช่วงเดือน	กิจกรรม
ม.ค.	นวดข้าว เก็บเข้าฉาง (ทั้งของตนเองและใช้แรงช่วยเพื่อนบ้าน)
ก.พ.	ปลูกยางเขา กรีดยาง ผู้หญิงปลูกผักสวนครัว เช่นคะน้า กะหล่ำปลี เป็นต้น และคอยรดน้ำไม้ผลที่เหี่ยวไม่ให้ตาย
มี.ค.-เม.ย.	รดน้ำสวน คราดโคน วางก็ไปรับจ้างสวนอื่น
พ.ค.-ก.ค.	ผู้ชายไถนา ตกกล้าข้าว ½ วัน ผู้หญิงเก็บผลไม้และผู้ชายหลังจากไถนามาช่วยผู้หญิงเก็บผลไม้ เพื่อรุ่งเช้า (ดี4-ดี5) ผู้หญิงหาไปขาย
ส.ค.-ต.ค.	ใส่ปุ๋ยขึ้นน้ำปลา ปุ๋ยคอกในนาข้าว สวนก็ถางหญ้า ทำโคน ใส่ปุ๋ยเช่นเดียวกับนา
พ.ย.-ต.ค.	เป็นช่วงเกี่ยวข้าว (ทั้งของตนเองและใช้แรงช่วยเพื่อนบ้าน)

ภูมิปัญญาการทำเกษตรในอดีต

การจัดการน้ำร่อง จากการพูดคุยกับลุงสว่าง สังฆวัตร อายุ 68 ปี บ้านตะปอนใหญ่ บอกว่า น้ำร่องของตะปอนใหญ่จะมี 9 หุ่นใหญ่ (อาจแบ่งเป็นแขนงเล็กได้ซึ่งแล้วแต่หุ่นใหญ่จะจัดการของตนเอง) การแบ่งเวรน้ำร่องนี้ไม่รู้ว่าจะขึ้นมาอย่างไร เพราะลุงจำความได้ก็มีอยู่แล้ว ในแต่ละปีจะเริ่มเมื่อประมาณเดือน พ.ย. คนที่ถึงเวรเป็นเจ้าแ่งน้ำต้องเรียกประชุมผู้ถือหุ่นทั้ง 9 หุ่น แจ้งว่าจะขึ้นไปซ่อมแซมร่องน้ำบนเขาสะพาน หลังจากซ่อมแซมเสร็จภายใน 1-2 วันจะมีพิธีเซ่นไหว้เจ้าพ่อเขาสะพานบริเวณร่องน้ำนั้น ซึ่งเครื่องเซ่นไหว้ประกอบด้วย

1. หัวหมู	1	หัว	2. ไก่	1	ตัว
3. เป็ด	1	ตัว	4. ปูทะเล	3	ตัว
5. ไข่ไก่ต้ม	3	ฟอง	6. หมูเหลียว(ชิ้นงาม)	1	ชิ้น
7. ขนมะเขี๋ยว(จันทน์)			8. ขนกล้วยฟู		
9. กิมฮวย อั้งฉี่			10. ฐูป	1	ห่อ
11. เหล้า	3	ขวด	12. ประทัด		

เจ้าแ่งต้องเป็นผู้เซ่นไหว้ โดยแจ้งกับผู้ถือหุ่นทั้ง 9 หุ่นด้วยและเมื่อเซ่นไหว้เสร็จแล้ว ให้กินเครื่องเซ่นไหว้ให้หมดบนเขา ถ้าไม่หมดต้องทิ้งไว้บนเขา ห้ามนำลงมาข้างล่างเพราะว่าเป็นเครื่องเซ่นของเจ้าเขาห้ามนำลงมา ในส่วนของการใช้น้ำของแต่ละหุ่นนั้น จะมีเวลาใช้ 24 ชั่วโมงต่อ 1 หุ่น หมุนเวียนกันไป และเมื่อถึงเวรของสวนใดก็ตาม แต่ไม่เปิดน้ำปล่อยให้น้ำเข้าสวนอื่น จะถูกปรับ 200 บาท ผู้ที่ไม่เข้าร่วมประชุมจะถูกปรับ 100 บาท และถ้ามีการซ่อมแซมร่องน้ำแล้วไม่ไปหรือไปสายถูกปรับ 300 บาท เงินเหล่านี้จะถูกเก็บไว้เป็นกองทุนเพื่อซื้อของเซ่นไหว้ในปีต่อไป ถ้า

ราคาของเช่น ให้มากกว่าเงินกองทุนที่มี ผู้ที่เป็นเจ้าของจะสำรองจ่ายไปก่อนแล้วมาเฉลี่ยเก็บคืนจากผู้ถือหุ้น ปัจจุบันการจัดการน้ำร่อง ยังคงใช้กันอยู่แต่ประสบปัญหาปริมาณน้ำเข้าน้อยลง จากเดิมที่สามารถลงไปได้ถึงบริเวณวัด (ประมาณ 1,000 เมตร) ตอนนี้น้ำไหลไปได้ประมาณบ้านลู่สว่าง สังฆวัด (ประมาณ 200 เมตร) วัดจากถนนสุขุมวิท

การสับราก เพื่อให้รากพืชหยุดการเจริญเติบโตโดยใช้จอบขุดปลายทรงพุ่มเป็นวงรอบทรงพุ่ม ขุดลึกประมาณ 1 หน้าจอบ รากพืชจะหยุดการกินอาหาร เป็นการงดน้ำพืชเพื่อกระตุ้นให้พืชออกดอก ทำในช่วงเดือน พ.ย. ในปัจจุบันไม่มีสวนใดทำแล้ว เพราะมาเคมีกันหมด ช่วยเร่งการออกดอก เพราะการสับรากนั้นมีความไม่แน่นอนของการออกดอก ถ้าสับไม่สัมพันธ์กับต้น เช่นมากไปต้นจะเสียหายถึงตายได้ และถ้าน้อยเกินไปก็ไม่ได้ผลคือพืชยังรับน้ำได้ ก็จะออกไปอ่อนทำให้ผลไม้ออกล่าช้า ราคาจะต่ำ

การคราดหญ้า เป็นการคราดเอาหญ้าและใบที่ร่วงบนพื้นดินออกจากโคนต้น ส่วนใหญ่จะกองไว้นอกทรงพุ่มเพื่อให้ดินได้ทรงพุ่มแห้ง ต้นไม้จะโสกน้ำ(อดน้ำ) เป็นการกระตุ้นให้พืชออกดอก เพราะความชื้นในดินไม่มี ทำในช่วงเดือน ต.ค.-พ.ย. ปัจจุบันนี้ชาวสวนยังทำอยู่ทุกสวน เพราะไม่มีผลกระทบกับต้นเหมือนการสับราก

การงดน้ำ เพื่อกระตุ้นให้พืชออกดอก จะงดในช่วงปลายฤดูฝน (ต.ค.) มังคุดจะงดประมาณ 1 เดือนให้สังเกตที่ปล้องสุดท้ายของยอดเขียวและใบคู่สุดท้ายตก จึงเริ่มให้น้ำครั้งแรกปกติแล้วระยะเวลาในการงดน้ำจะสังเกตที่ยอดมังคุดมากกว่าจำนวนวัน เพราะพื้นที่แต่ละสวนจะไม่เหมือนกัน ถ้าเป็นที่ปนทรายก็จะใช้ระยะเวลาสั้นกว่า ถ้าการงดน้ำไม่ได้ระยะเวลาที่เหมาะสมหรือมีฝนตกลงมาในช่วงนี้พอดี มังคุดจะออกไปอ่อนแทนที่จะออกดอก ปัจจุบันวิธีการนี้ยังทำกันอยู่ทุกสวน ในส่วนของทุเรียนจะไม่งดน้ำเหมือนมังคุดแต่จะใช้วิธีลดปริมาณน้ำ 50 % แทนเพื่อเป็นการรักษาดิน

การควั่นต้น เพื่อกระตุ้นให้พืชออกดอก เป็นการตัดทอนน้ำเลี้ยงของพืช ชาวสวนจะใช้มีดกรีดยาง มากรีดที่ต้นไม้ โดยจะเว้นไว้ข้างละ 3 นิ้ว เพื่อให้มีท่อน้ำเลี้ยง ไปเลี้ยงใบ วิธีการนี้จะคล้ายๆ กับการสับราก ส่งผลกระทบกับต้นไม้มาก และไม่มีความแน่นอน ปัจจุบันจึงไม่ค่อยนิยมใช้กัน ยังเหลืออยู่ 2 สวนที่ยังทำกัน คือสวนนายดาวเรือง ปทุม และสวนนายประสงค์ รอบรู้

ดินเผา คือการนำหญ้า หรือใบไม้ที่คราดออกมาจากโคนต้นไม้มาไว้ระหว่างแถวต้นไม้ มาเผาหลังจากเผาเสร็จทิ้งไว้ให้เย็น นำไปใส่โคนต้นไม้เป็นปุ๋ย ในปัจจุบันยังมีการเผาอยู่แต่ไม่ได้นำไปใส่โคนเป็นการเผาเพื่อให้สวนไม่รกรกและ ให้ดินแห้งเป็นการกระตุ้นการออกดอก(ให้ดินโสกน้ำ)

(2) ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนจากการทำเกษตรปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงวิธีการทำเกษตรของชุมชนตะปอน เริ่มมาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.2500 – พ.ศ. 2510 สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงมาจากหลายสาเหตุ คือ

(1) ราคาผลไม้ดีกว่าราคาข้าว จากคำบอกเล่าผู้สูงอายุหลายคน บอกว่าสมัยนั้น มะพร้าวลูกละ 1 บาท ข้าวเปลือกกราดังละ 7 บาท ก็ค่อยๆ ลดจากนาข้าวมาเป็นสวนกัน เป็นที่มาของวลีที่ว่า “ข้าวเกรียน ทุเรียนป๊ีบ” (ทุเรียนกวน)

(2) การพัฒนาพันธุ์พืช สืบเนื่องมาจากราคาผลไม้ที่ดี พอปลูกผลไม้มากขึ้น มีการพัฒนาสายพันธุ์และการนำพืชมาจากนอกพื้นที่ ผลไม้พันธุ์เก่าๆ ไม่เป็นที่นิยมของตลาด เช่นการเปลี่ยนจากปลูกเงาะบางยี่ขัน เงาะล่อนแดง เงาะขนขาว เงาะดิด มาเป็นเงาะสีชมพู จนถึงเงาะโรงเรียนสมัยนั้นราคา กิโลกรัมละ 25 บาท หรือเปลี่ยนจากทุเรียนพันธุ์ฮีเหลือง อีจำปา อีเขียวดำลิง อีคร้ว อีหนัก อีพวงมณี กบ อีทองย้อย ไข่เม่น ไข่ไข่ อีลิ้นเกีย มาเป็นชะนี กระดุม ก้านยาว และหมอนทองในที่สุดสมัยนั้นทุเรียนก้านยาว กิโลกรัมละ 20 บาท หมอนทอง กิโลกรัมละ 70-80 บาท

(3) หน่วยงานราชการส่งเสริม บ้านหนองเสม็ด บ้านไร่วรรณ บ้านปากัน ศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี เข้ามาส่งเสริม ในส่วนของบ้านตะปอนน้อย และตะปอนใหญ่ เกษตรอำเภอที่ชื่อ นายวิจิตร (ชาวบ้านจำนามสกุลไม่ได้) มาส่งเสริมโดยการสาธิตฉีดพ่นยากำจัดแมลง พอนิดปั๊บ แมลงตายปั๊บ เห็นผลทันตา และต่อมาได้มีการส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยเคมี เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้มากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิบัติเขียว (หมายถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในการทำการเกษตรของโลก จากการผลิตแบบธรรมชาติเพื่อการยังชีพ มาเป็นเกษตรที่ต้องใช้สารเคมีและเครื่องจักร หลังจากมีการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ว่าสามารถนำสารเคมีมาประยุกต์ใช้กับภาคเกษตรเพื่อเพิ่มผลการผลิตได้ ซึ่งการค้นพบนี้มาจากชาติตะวันตกเมื่อประมาณปี พ.ศ.2500 ขยายเข้ามาสู่ชุมชนตะปอนประมาณพ.ศ.2510 ซึ่งหน่วยงานรัฐมาส่งเสริมให้ชาวบ้านปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทำการเกษตร) จากคำบอกเล่าของปู่ นพ สฤษดิ์ไพศาล อายุ 94 ปี (เกิดเมื่อ วันเสาร์ เดือนยี่ ปีมะเส็ง พ.ศ.2455) บอกว่า ปู่ที่เข้ามาขายในตะปอนครั้งแรกคือปุ๋ยตราต้นสน ตรากระต่าย ราคาถุงละ 80 บาท (50 ก.ก.) เมื่อใช้ปุ๋ยแล้วผลผลิตจะเพิ่มมากขึ้น ขายได้จำนวนมากขึ้น ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นอีกด้วย ปู่พบบอกว่าหลังจากใช้ปุ๋ยไป 2 ปี ดินก็เริ่มแข็ง น้ำไม่ซึมลงดิน ต้องใช้ปูนขาวหว่านดินจึงกลับคืนสภาพ ในส่วนของยาฆ่าแมลง ผู้ใหญ่ณรงค์ สรรพสัตว์เล่าว่า ยาชนิดแรกที่เข้ามาตะปอนเป็นยาที่ชาวบ้านเรียกว่ากะโหลกไขว้ ขวดเป็นขวดอลูมิเนียมใหญ่

(4) เทคโนโลยีที่พัฒนามากขึ้น เช่น เครื่องสูบน้ำ ปู่บอกว่า ปู่เป็นคนแรกของหมู่บ้านที่ใช้เครื่องสูบน้ำยี่ห้อ “จินตัน” (Gintun) เมื่อ 44 ปีที่แล้ว เครื่องสูบน้ำใช้น้ำมันเบนซินเป็นเชื้อเพลิง ราคาลิตรละ 1 บาท โขลาราคา 75 สต. พอมีเครื่องทุ่นแรง ไม่ต้องหาน้ำรด ยิ่งทำให้ชาวบ้านหัน

ทำสวนกันมากขึ้น ที่ตอนนี้น้ำไม่มีก็ทำสวนได้ใช้เครื่องสูบน้ำเอา ทำสวนมากเพราะราคาดีกว่าทำนา ตอนนี้ชักเริ่มขายที่นำมาซื้อที่ทำสวน

(5) ร้านค้ามาแนะนำ ให้ความรู้เรื่องทำสวนโดยใช้สารเคมีเพิ่มผลผลิต หลังจากเริ่มใช้ปุ๋ยเคมี ใช้ยากำจัดศัตรูพืช ได้ผล ทำสวนได้ผลไม่มาก ลูกโต สวย ผู้คนก็แห่กันเปลี่ยนมาทำเอาอย่างกัน และในช่วงนั้น พวกห้างร้านบริษัทเคมีภัณฑ์ต่างๆ ก็เข้ามาให้ความรู้ สาธิต วิธีการใช้เคมีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโรตอะไร เข้าร้านค้าไปปรึกษาได้ยามาแก้ปัญหาลดลด มีร้านค้าเคมีภัณฑ์มีทั่วไปในชุมชน แม้จนปัจจุบันนี้ยังมีร้านค้าเคมีภัณฑ์และปุ๋ยอยู่ 4-5 ร้านในตำบล แม้สหกรณ์การเกษตรที่ชาวบ้านเป็นสมาชิก ก็จำหน่ายสินค้าพวกนี้ และยังออกกระเป๋ยบการกู้เงินกับสมาชิกว่า ถ้ากู้เงินไปต้องซื้อสินค้า (ปัจจัยการผลิต ปุ๋ย ยา สมาชิกสหกรณ์บอกว่า เขาเรียกว่าการกู้ยืม) จากสหกรณ์อย่างน้อย 30 % ของยอดเงินกู้

การตลาด ปัจจุบันการทำสวนของชาวสวนตะปอน เน้นการผลิตเพื่อการส่งออก และผลิตให้ได้ผลผลิตต่อไร่สูงสุด เป็นสวนผลไม้ชนิดเดียว เช่น สวนแก้วมังกร สวนเงาะ สวนมังคุด สวนทุเรียน หรือถ้าจะผสมกันบ้างก็เป็นมังคุด ปลูกทุเรียน ลองกอง และเงาะบ้างเล็กน้อย ผลไม้เหล่านี้เป็นพืชเศรษฐกิจขายใน “ตลาดโลก” โดยตลาดการส่งออกส่วนใหญ่จะเป็น จีน ไต้หวันฮ่องกง เวียดนาม โดยจะมีล้งรับซื้อผลไม้ ซึ่งเป็นคนในชุมชนเช่นตะปอนใหญ่ ล้งเจี๊หมว ล้งเจี๊ฉี ล้งวัชรตะปอนน้อยล้งเจี๊แป้ว ล้งก๊วก ล้งป้าหมง ล้งป้าอ้วน ล้งก้านัน ล้งฟ้าประทานพร ตัวอย่างเช่นล้งเหล่านี้จะรับซื้อผลไม้เช่นมังคุด ส่วนหนึ่งนำตะกร้าไปทิ้งไว้ให้ชาวสวน หรือไม่หลังจากเก็บมังคุดเสร็จชาวสวนก็จะนำมังคุดไปทิ้งไว้ที่ล้งให้ล้งเป็นคนคัดไซส์ ซึ่งจะมีประมาณ 7 ไซส์

1. มันใหญ่	น้ำหนัก	90 กรัมขึ้นไป (หมวด4หมวดขึ้นไปสี่เขียวสด)
2. มันเล็ก	น้ำหนัก	90 – 80 กรัม
3. มันหูกแดง	เหมือนมันใหญ่	(หมวด 4 หมวดขึ้นไปสี่เขียวปนสีน้ำตาล)
4. มันจิ๋ว	น้ำหนัก	75-79 กรัม
5. กากใหญ่	เหมือนมันใหญ่แต่ผิวเป็นกลากไม่มัน	
6. กากเล็ก	เหมือนมันเล็กแต่ผิวเป็นกลากไม่มัน	
7. ตกไซค์	นอกจากลักษณะ 6 ข้างบนคือตกไซค์	

เรียงลำดับจากราคามากไปหาน้อย

จากการเก็บข้อมูลมังคุด 100 กิโลกรัม จะเป็นผิวมันใหญ่ไม่เกิน 20 % เป็นตกไซค์ประมาณ 60 % ซึ่งตกไซค์จะราคาต่ำที่สุด หลังจากล้งคัดแล้วจ่ายเงินให้กับชาวสวนแล้ว ล้งจะนำมังคุดดังกล่าวมาคัดอีกครั้งหนึ่ง เพื่อส่งให้กับล้งใหญ่เช่น ล้งเจี๊นาคมบาง ล้งICK เกวียนหัก ล้งเจี๊นัม เกวียนหักเป็นต้น ซึ่งล้งใหญ่เหล่านี้จะมีตู้คอนเทนเนอร์มาจอดรอไว้ที่ล้ง

1. มันใหญ่
2. มันเล็ก

3. มันลาย คัดมาจากกากใหญ่
4. มันลายเล็ก คัดมาจากกากเล็ก
5. มันหูแดง
6. มันจิว 75
7. มันจิว 65 คัดมาจากตกไซค์
8. กากใหญ่
9. กากเล็ก
10. ตกไซค์

ชาวสวนส่วนใหญ่จะไม่รู้ มีบางส่วนรู้เพราะเคยไปรับจ้างล้งคัดมังคุด ก็จะอยู่ในภาวะจำยอมเพราะเกินกว่าศักยภาพของตนเองจะติดต่อส่งออกเองได้ การเก็บมังคุดในปัจจุบันใช้ตะกร้อเก็บทีละ 1 ลูก โดยต้องเก็บสายเลื้อย(หมายถึงลูกมังคุดที่มีสีเขียวเป็นส่วนใหญ่มีแต่มีสีชมพูเล็กน้อยเท่านั้น ถ้าปล่อยให้มันสุกดำเกินไปก็จะถูกคัดเป็นตกไซค์ไม่ได้ราคา ใดๆ จะตกจากเดิม 1-2 เท่าตัว เช่นเกรดจากมันลาย มันเล็กเป็นตกไซค์ทันที ซึ่งจะต่างกับดัชนีการเก็บมังคุดของ ว.ท) จึงทำให้ชาวสวนต้องเร่งรีบในการเก็บมังคุดเพื่อไม่ให้ดำ ถ้าแรงงานไม่พอก็ต้องจ้าง กิโลกรัมละประมาณ 3 บาท

ปริมาณผลผลิตมังคุดของชาวสวนตะปอน ประมาณปีละ 1,000 – 1,500 ตัน

ดัชนีการเก็บเกี่ยวมังคุดของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (ว.ท) ได้แบ่งระดับสีของผลมังคุดเมื่อเข้าระยะสุกแก่ไว้ 7 ระดับ ดังนี้

ระดับสีที่ 0 : ผลมีสีขาวอมเหลืองสม่ำเสมอ หรือมีสีขาวอมเหลืองแต้มด้วยสีเขียวอ่อน หรือจุดสีเทา มียางสีเหลืองภายในเปลือกกระด้างรุนแรงมาก เนื้อและเปลือกไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ผลที่เก็บเกี่ยวในระยะนี้ถึงแม้จะเปลี่ยนสีไปเป็นระดับที่ 6 ก็ตาม แต่ผลที่ได้จะมีรสชาติไม่ดี

ภาพที่ 21 ภาพมังคุดในระดับสีที่ 0

ระดับสีที่ 1 : ผลมีสีเหลืองอ่อนอมเขียว มีจุดสีชมพูกระจายอยู่ในบางส่วนของผล ข้างภายในเปลือกยังคงมีอยู่ในระดับรุนแรง เนื้อและเปลือกยังไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ผลที่เก็บเกี่ยวในระยะนี้ ถึงแม้ว่าจะเปลี่ยนสีไปเป็นระดับสีที่ 6 ก็ตามแต่ผลที่ได้จะมีรสชาติไม่ดี

ภาพที่ 22 ภาพมังคุดในระดับสีที่ 1

ระดับสีที่ 2 : ผลมีสีเหลืองอ่อนอมชมพู มีประสีชมพูกระจายไปทั่วผล ข้างภายในเปลือกอยู่ในระดับปานกลาง การแยกตัวระหว่างเนื้อและเปลือกทำได้ยากถึงปานกลางเป็นระยะอ่อนที่สุด สำหรับการเก็บเกี่ยวเพื่อให้ได้ผลที่มีคุณภาพดี

ภาพที่ 23 ภาพมังคุดในระดับสีที่ 2

ระดับสีที่ 3 : ผลมีสีชมพูสม่ำเสมอ ประสีชมพูเริ่มขยายมารวมกัน ไม่แยกกันอย่างชัดเจน เช่นในระดับสีที่ 2 ข้างภายในเปลือกยังคงมีอยู่น้อยถึงน้อยมาก การแยกตัวระหว่างเนื้อและเปลือกปานกลาง

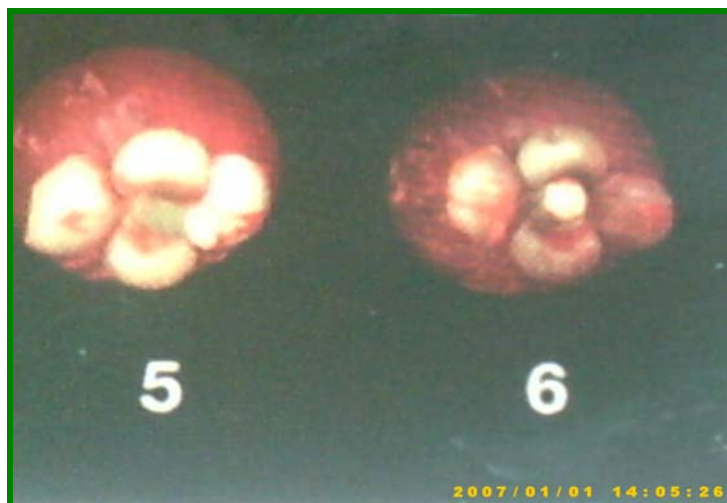
ระดับสีที่ 4 : ผลมีสีแดงหรือน้ำตาลอมแดง บางครั้งมีแต้มสีม่วง ภายนอกเปลือกมีน้อยมากจนถึงไม่มีเลย การแยกตัวระหว่างเนื้อและเปลือกดีมาก เป็นระยะเกือบรับประทานได้

ภาพที่ 24 ภาพมังคุดในระดับสีที่ 3 และ 4

ระดับสีที่ 5 : ผลมีสีม่วงแดง ภายนอกเปลือกไม่มียางเหลืออยู่เนื้อและเปลือกสามารถแยกออกจากกันได้ง่ายเป็นระยะที่รับประทานได้

ระดับสีที่ 6 : ผลมีสีม่วง หรือม่วงเข้มจนถึงสีดำ ซึ่งบางครั้งพบว่ามีสีม่วงปนอยู่เล็กน้อย ภายนอกเปลือกไม่มียางเหลืออยู่เนื้อและเปลือกสามารถแยกออกจากกันได้ง่าย เป็นระยะที่เหมาะสมแก่การรับประทาน

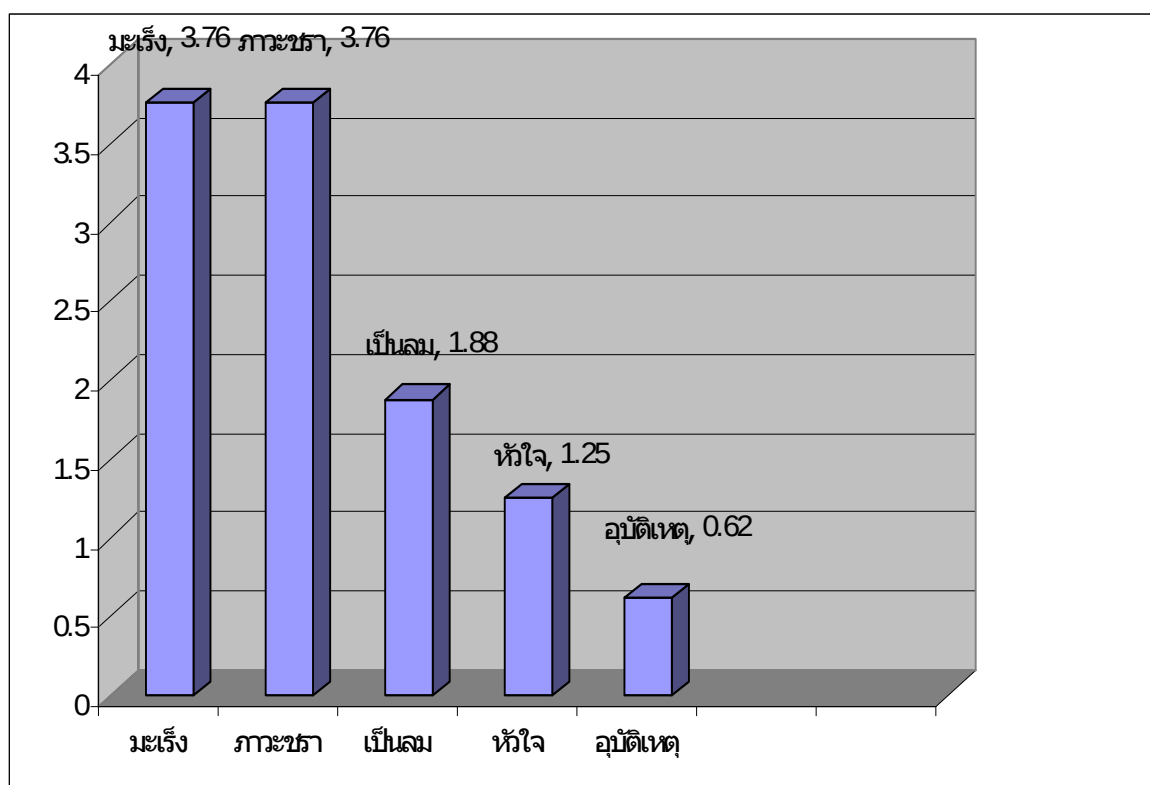
ภาพที่ 25 ภาพมังคุดในระดับสีที่ 5 และ 6

ผลกระทบต่อสุขภาพของคนตะปอน จากการประสานข้อมูลกับสถานีอนามัยตะปอน ปี พ.ศ. 2548 มีผู้เข้าไปเจาะเลือดเพื่อตรวจสอบสารเคมีตกค้างในเลือด 179 คน

1) ไม่พบสารเคมีตกค้าง	102	คน
2) พบสารเคมีตกค้างในระดับปลอดภัย	69	คน
พบสารเคมีตกค้างในระดับเสี่ยง	8	คน

คิดเป็นร้อยละ 43 ของผู้ที่มาเจาะเลือด พบสารเคมีตกค้าง ไม่นับรวมผู้ที่เป็นแผลพุพอง รักษายากขึ้น หรือผู้ที่เป็นผื่นคันจากสารเคมี(ยาฆ่าหญ้า) และอาการแพ้ที่เข้ามารับการรักษา เพราะมีจำนวนมากแต่ยังมิอาจบ่งชี้ได้ว่า เป็นเพราะสารเคมีโดยตรง แต่ชาวสวนและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขก็ สันนิฐานตรงกันว่า สารเคมีในการทำสวนมีผลกระทบทำให้แผลพุพองงายขึ้นและรักษายากขึ้น ปี พ.ศ.2549 เจ้าหน้าที่สาธารณสุขแจ้งว่าไม่มีงบประมาณจึงไม่ได้มีการเจาะเลือดตรวจสอบสารเคมีตกค้าง จึงไม่มีสถิติของปี พ.ศ.2549

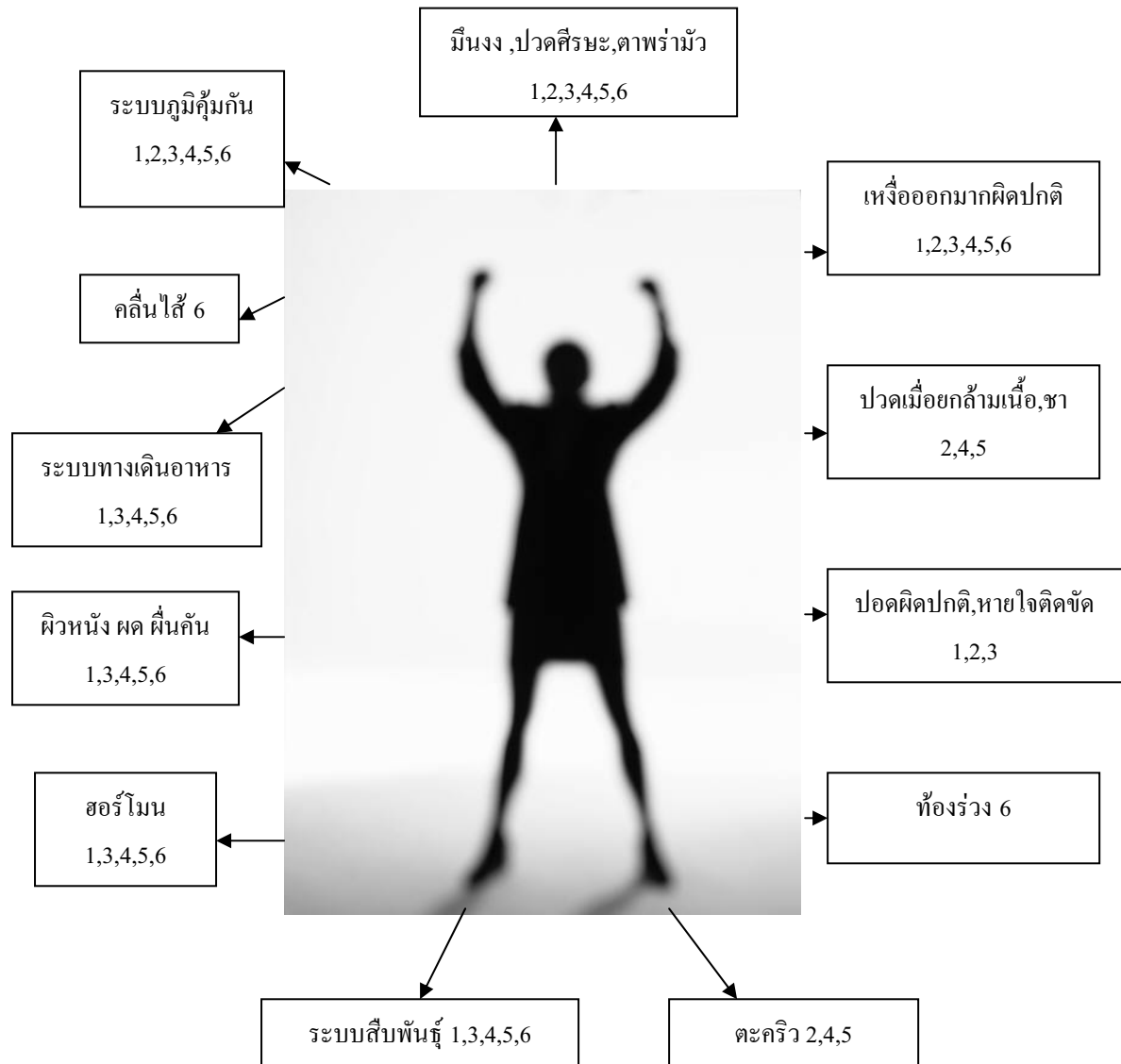
สถิติการตายของคนตะปอนต่อ 1,000 คน

หมายเหตุ ข้อมูลจากสถานีอนามัยตำบลตะปอน พ.ศ.2548

ภาพที่ 26 แผนภูมิแสดงสถิติการตายของคนตะปอนต่อ 1,000 คน

ลักษณะอาการแพ้สารเคมีในชุมชนตะปอน

ภาพที่ 27 แผนผังแสดงลักษณะอาการแพ้สารเคมีในชุมชนตะปอน

ประเภทสารเคมีที่ใช้ในตะปอน

1. โฟลิดอน
2. อีซีน็อค
3. ฟุราดาน
4. ไบทิล
5. ซีโอดาน

6. แล่นเนท

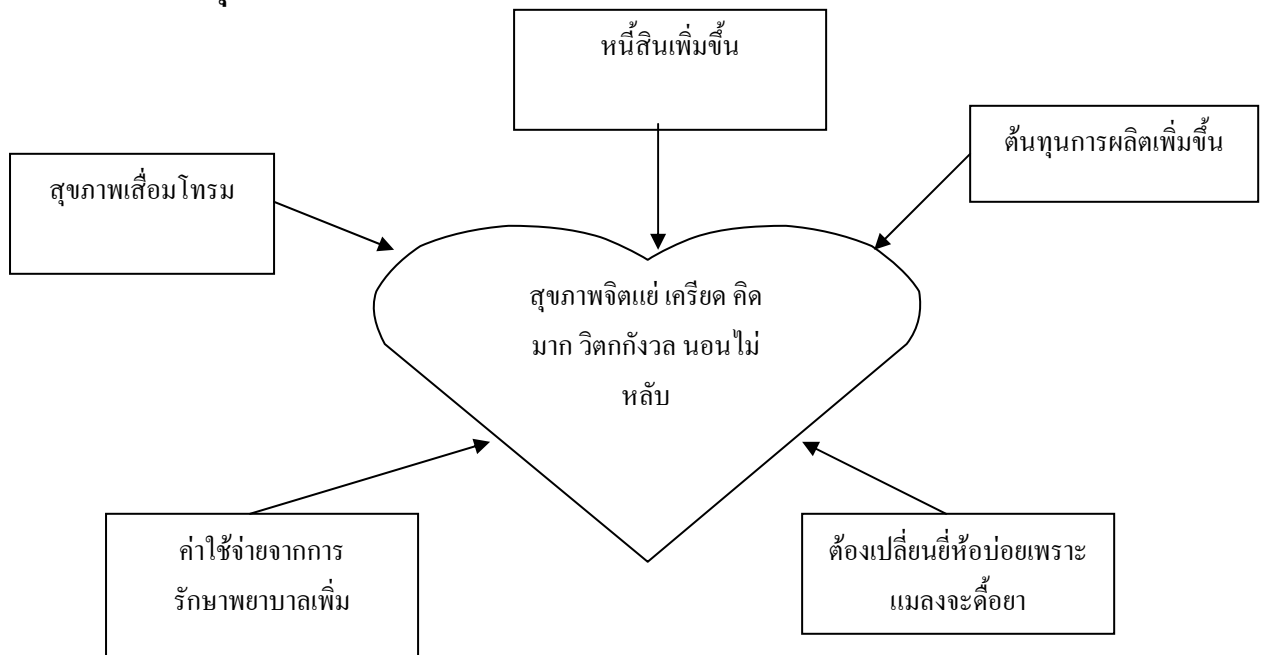
ตารางที่ 3 บุคคลที่มีอาการป่วย/แพ้สารเคมีในชุมชนตะปอน จากการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	อาการ
1	นางพรม สิ้นธุ์รัตน์	11/1 ม.5 ต.ตะปอน	เวียนหัว คลื่นไส้ อาเจียน แพ้พาราควอด (ยามาเชื้อรา) เจาะเลือดมีสีดำ ตัวบวม หน้าบวม เจ็บเนื้อ เจ็บตัว ผิวหนังแตก น้ำเหลืองไหล เป็นมา 4 ปี ทรมาณมาก
2	นางสำอากค์ สีตา ธรรม	11/4 ม.5 ต.ตะปอน	ตัวเขียว ล้น ซ็อค ได้กลืนแล้วแน่นหน้าอก หายใจไม่ออก แพ้โมโนและกรีมมีออกโซน(มีกลิ่นฉุนแล้วตายเพราะเส้นเป็นภูมิแพ้ ฉีดยาโมโนแล้วแพ้ยา ชื่อตาตวน)
3	นางทองหล่อ ศิริการ	56/1 ม.2 ต.ตะปอน	ป่วยบ่อย เหมือนยามาแมลง ได้กลืนแล้วมา เวียนหัว คลื่นไส้
4	นางวรรณาวงษ์ผดุง	ม.4 ต.ตะปอน	เป็นภูมิแพ้ มีอาการผดผื่นคัน ปวดหัว ถ่ายท้อง คิดว่าแพ้ยามาแมลง
5	นางเอี่ยม ฟังโอวาท	13 ม.2 ต.ตะปอน	เจาะเลือดมีสารเคมีตกค้างในเลือด ปวดหัว มึนหัว เป็นมะเร็ง คิดว่าสาเหตุมาจากการใช้สารเคมี
6	นางแถว สรรพสิทธิ์	12 ม.2 ต.ตะปอน	มีอาการเวียนหัว ปวดเข่า คันตามตัว คิดว่ามาจากสารเคมีที่ใช้ในสวน
7	นางละออ ปีตาคุณ	34/2 ม.2 ต.ตะปอน	มีอาการปวดหัว ปวดขา เล็บเสีย คิดว่าสาเหตุมาจากสารเคมี
8	นางเรณู ฤาปนา	27 ม.1 ต.ตะปอน	ป่วยบ่อย เวียนหัว หายใจไม่ออก แต่ไม่แน่ใจว่าเป็นโรคประจำตัว หรือเพราะแพ้สารเคมี
9	นางอุไร แสงอรุณ	13/1 ม.2 ต.ตะปอน	ป่วยบ่อยร่างกายไม่ค่อยแข็งแรง แต่ไม่แน่ใจว่าใช่เพราะสารเคมีหรือไม่
10	นายเอกราช พาทีทิน	13 ม.2 ต.ตะปอน	เป็นโรคโลหิตจาง ปวดหัวบ่อย มึนหัวบ่อย คิดว่าเป็นผลมาจากการใช้ยามาแมลง
11	นางเหล็ง บุตรราช	26/1 ม.4 ต.ตะปอน	มีโรคแทรกซ้อนหลายโรค คิดว่าสาเหตุมาจากสารเคมี
12	นางสมบัติ บำรุง สวน	31/1 ม.4 ต.ตะปอน	พอฉีดยามาแมลง จะรู้สึกหายใจไม่ออก แน่นหน้าอก คลื่นไส้ เวียนหัว มึนหัว
13	นางเปิ่น บุญพงษ์	16 ม.4 ต.ตะปอน	ป่วยบ่อย ปวดตัว ปวดแขน ปวดขา แพ้อากาศ หายใจไม่ออก แน่นหน้าอก และเป็นลมบ่อย คิดว่าสาเหตุมาจากยามาแมลง
14	นางสุภาพ สุทธิ ธรรม	ม.4 ต.ตะปอน	ป่วยบ่อยมาก คิดว่ามาจากแพ้สารเคมี
15	นางละเอียด ปาก น้ำเค็ม	31/1 ม.6 ต.ตะปอน	เหนื่อยง่าย หายใจไม่สะดวก คิดว่าเพราะฟันยา

ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่	อาการ
16	นางกิมฮวย แซ่เหลา	23 ม.6 ต.ตะปอน	ภูมิแพ้ เม็ดผื่นคันตามตัว
17	นายหลั่น ประณะ	2 ม.2 ต.ตะปอน	ป่วยบ่อยเป็นหลายอย่าง ทั้งเห็บและเมายา เป็นลมบ่อย เวียนหัว คลื่นไส้
18	นางบุญอยู่ คลารมย์	52/2 ม.2 ต.ตะปอน	เห็บมันยาฆ่าแมลง มีนหัว
19	นางมัจฉา แซ่ตัน	52/3 ม.2 ต.ตะปอน	แพ้สารเคมี พอได้กลิ่นรู้สึกไม่ค่อยสบาย หายใจไม่ออก
20	นายสมควร อัสโม	ม.3 ต.ตะปอน	หายใจเหนื่อย แน่นหน้าอก เพราะพ่นยา
21	นายวิสุทธิ เจริญทวี	23 ม.3 ต.ตะปอน	เมายา มีนหัว คิดว่าสาเหตุมาจากยาฆ่าแมลง
22	นางน้ำฝน เขมระคาม	55/2 ม.6 ต.ตะปอน	ปวดข้อ ปวดมือยตัว ปวดหลัง ปวดเข่า ปวดตามเส้น มาจากการใช้ยาฆ่าแมลง
23	นางพวน นามผล	66 ม.6 ต.ตะปอน	ในบ้านมีคันป่วย มือ ขา อ่อนแรง เดินไม่ได้โดยไม่ทราบสาเหตุ
24	นางบัว สุตารธรรม	69/1 ม.5 ต.ตะปอน	เคยเวียนศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน หอบอกแพ้สารเมธาโฟส และหนาวสัน เล็บเขียว ขอบตาเขียว ปาดเขียว เลือดจะแข็งตัว หอบอกว่าแพ้สารโมโน
25	นางลินจี สัจจธรรม	27/1 ม.3 ต.ตะปอน	ภูมิแพ้ หอบหืด ปวดขา ความจำสั้นลง สมองง่าย คิดว่ามาจากสารเคมี(ยาฆ่าหญ้า, ยาฆ่าแมลง)
26	นางก้วน อินทไชย	55 ม.6 ต.ตะปอน	มีบ้างครั้งเจ็บป่วยคิดว่าสาเหตุมาจากแพ้สารฆ่าแมลง
27	นางหยวน สุทธิ	49 ม.6 ต.ตะปอน	หายใจไม่ค่อยสะดวก เหนื่อยง่าย เป็นลมพิษ ผื่นเล็กๆ เม็ดแดงๆ
28	นางราตรี บำรุงสวน	46 ม.4 ต.ตะปอน	ปวดหัว คลื่นไส้ ถ่ายท้อง สาเหตุมาจากแพ้สารเคมี
29	นางเนียม ทศานนท์	27 ม.6 ต.ตะปอน	ปวดหัว คลื่นไส้ อาเจียน เวียนหัว ถ่ายท้อง
30	นางไพเราะ ศิริการ	10 ม.2 ต.ตะปอน	เป็นภูมิแพ้ เคยซื้อกระหว่างพ่นยาในสวน

หมายเหตุ เก็บข้อมูล 60 คนจาก 6 หมู่บ้าน

ผลกระทบต่อสุขภาพจิต

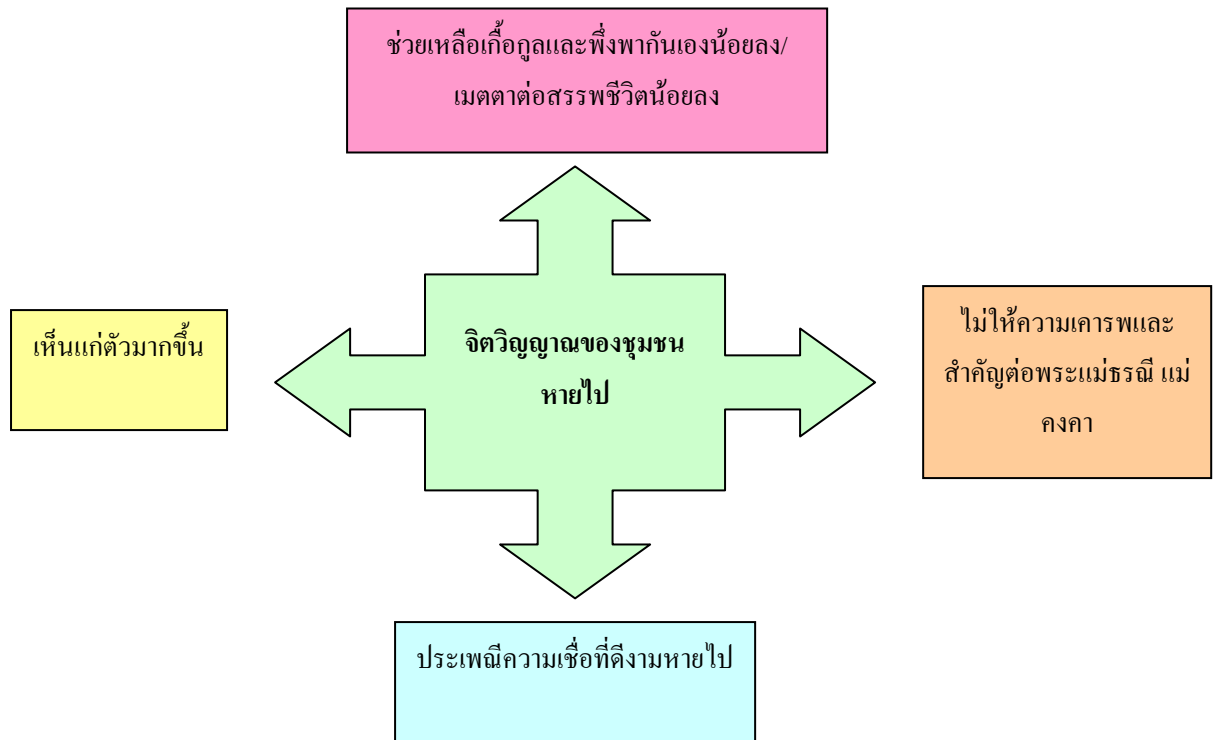
ภาพที่ 28 แผนผังแสดงผลกระทบต่อสุขภาพจิต

๒ หนี้สินเพิ่มและต้นทุนการผลิตสูงขึ้น เนื่องจากการใช้สารเคมีในการทำสวนของชุมชน ราคาของปัจจัยการผลิตเหล่านี้ เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก เช่น เมื่อประมาณ พ.ศ.2510 ราคาปุ๋ยกระสอบละ 75-80 บาท (50 ก.ก.) ปัจจุบันปุ๋ยกระสอบละ 650 -700 บาท (50 ก.ก.) และต้องใส่ในปริมาณที่เพิ่มขึ้นทุกปี

๒ ต้องเปลี่ยนยี่ห้อยาฆ่าแมลงบอยเพราะถ้าใช้ซ้ำๆ แมลงจะปรับตัวคือยาใช้ไม่ได้ผล ดังนั้นจึงต้องเปลี่ยนยี่ห้อบอยและแรงขึ้น

๒ สุขภาพเสื่อมโทรมและมีค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้น เพราะแพ้สารเคมีบ้าง และบ้างส่วนมาจากการความเครียดของชาวสวน

ผลกระทบต่อจิตวิญญาณ

ภาพที่ 29 แผนผังแสดงผลกระทบต่อจิตวิญญาณ

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ในอดีตก่อน พ.ศ.2510 ชุมชนตะปอนเป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เป็นที่ราบเชิงเขา และมีบางส่วนติดคลองเปรี๊ต และพื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มน้ำเวฬุ ความอุดมสมบูรณ์ต่างๆ จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่หลายคนในชุมชนดังนี้

ดิน เป็นดินเขามาความอุดมสมบูรณ์ เนื้อดินสีดำ ร่วนฟู ใต้ดินมาก ปลุกผักได้ทุกฤดูกาล

น้ำ อุดมสมบูรณ์ ซึ่งมีร่องน้ำมาจากเขา สามารถปลุกพืชผักได้ทุกฤดูกาล

สัตว์ เม่น หมูป่า กวาง เก้ง กระต่าย งู เสือ(บนเขาสระบาป) ตัวเงินตัวทอง นาก ลิง นกอี๊ด ลี้อ กระรอก กระต๊าก กิ้งก่า ผีเสื้อ กิ้งกือ ลั้ง แมลงเต่าทอง ตั๊กแตน แมงปอ กา เขี้ยวล ค้างคาวแม่ไก่ ต่อ แตน กระจ๊อน จิ้งหรีด เไรไร ปลาอุกบอน ปลากรด ปลาดัง ตะพานน้ำจืด ปูหิน กุ้งก้ามกราม นกกระยาง นกโพระดก แม่ม่ายลงใน ต่อ แตน ปลิง เต่า ปลาหลด หิ้งห้อย ปลาดอกข้าว ปูดำ ปูแป้น ปูแสม ปลาขี้ม ปลาทอย ปลาหางง ปลาชะโอน ปลาชีว ปลาสร้อย

ปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์เหล่านี้อาจเปลี่ยนไป ลุงสว่าง สังฆวัตร บอกว่า ทุกวันนี้ออกหาหินในคลอง 1 วันยังได้ไม่เท่าสมัยลุงเป็นเด็กเลี้ยงควายลงคลองชั่วโมงเดียวมันต่างกันมาก ทั้งที่เป็นคลองเดียวกัน เม่น กระจ่าย หมูป่า เก้ง กวาง เสือสมัยนี้ไม่เคยเห็นแล้ว คนขึ้นไปตัดยางบนเขาที่ไม่เห็นไม่รู้มันหายไปไหนผีเสื้อ แมลงเต่าทอง ยิ่งสัตว์น้ำหายไปเกือบหมด โดยเฉพาะปลิง กับปลาหลด ดินแข็ง ไม่มีไส้เดือน และแมลงเล็กๆ บนดิน น้ำจากน้ำร่องเขาที่ไหลมาถึงถนนขลุ่ย-พลั่ว (ประมาณ 1,000 เมตร) ปัจจุบัน ข้ามถนนสุขุมวิทมาได้ไม่เกิน 200 เมตรน้ำแห้งไม่พอใช้มาประมาณ 15 ปีแล้ว ฝนตกไม่ตามฤดูกาล ตามคลองเช่นคลองตะปอนใหญ่ คลองตะปอนน้อย แยกลง ขยะมากขึ้น ในคลองเปร็ดมีหลอดไฟแตกๆ จากนาุ้งยังอยู่เต็มไปหมด ปลาเล็กปลาน้อยในคลองไม่มี ปู่บ่บอกว่าเป็นเพราะคนพ่นยาฆ่าแมลง ฆ่าหญ้ากันมาก พอฝนตก หรือน้ำเขาไหลผ่านมันก็ปนลงคลองไป พวกปลา ปู หอย กุ้ง ก็เป็นสัตว์เหมือนกัน เมื่อยามันฆ่าแมลงได้ มันก็ฆ่าสัตว์เล็กน้อยเหล่านั้นได้ แล้วชาวสวนตะปอนก็ทำสวนอย่างนี้มา 20 – 30 ปีแล้ว ในน้ำในคลองคงมียาพวกนี้ปนอยู่มากจนสัตว์ทนไม่ไหว

ข้อมูลต้นทุนการผลิต (สวนมังคุดขนาดประมาณ 10 ไร่ ต้นมังคุด 220 ต้น)

กิจกรรม	ต้นทุน ชีวภาพ	ต้นทุน เคมีผสมชีวภาพ	ต้นทุน เคมี	หมายเหตุ
ตัดแต่งกิ่ง	3,000	3,000	3,000	ต้นทุนชีวภาพ
กำจัดวัชพืช	450	450	1,500	ในกรณีที่ต้องซื้อ
ปุ๋ยบำรุงต้น	4,620	4,620	3,080	(ปุ๋ยคอก 5,720)
ปุ๋ยกระตุ้นดอก	-	-	3,740	(ปุ๋ยชีวภาพ 4,620)
กำจัดแมลง	-	3,000	6,000	(4 ครั้ง)
ปุ๋ยทางใบ(ฮอโรโมน)	350	1,450	1,450	และไม่รวมต้นทุน
กำจัดแมลง	-	1,500	1,500	ในกรณีที่ต้องซื้อน้ำ
ปุ๋ยทางใบ(ฮอโรโมน)	350	1,450	1,450	รดต้นไม้ถ้าแห้งจัด
กำจัดแมลง	-	-	1,500	
ปุ๋ยเร่งดอก	-	3,740	3,740	
กำจัดแมลง	-	1,500	1,500	
ปุ๋ยบำรุงตาดอก	-	-	1,450	
ปุ๋ยทางใบ(ฮอโรโมน)	-	1,450	1,450	
กำจัดแมลง	-	-	1,500	
ปุ๋ยบำรุงลูก	-	1,540	1,026	
กำจัดแมลง	-	6,000	12,000	
ค่าไฟฟ้า	3,500	3,500	3,500	
ค่าจ้างเก็บ	21,000	30,000	30,000	(ก.ก.ละ 3 บาท)
รวมจ่าย	33,270	63,200	79,386	
ชีวภาพราคาเฉลี่ย		ส่วนต่าง		
ก.ก.10 (7 ต้น)	70,000	36,730		
เคมี+ชีวภาพราคาเฉลี่ย				
ก.ก.13 (10 ต้น)	130,000	66,800		
เคมีราคาเฉลี่ย				
ก.ก.16 (10 ต้น)	160,000	80,614		

ตารางที่ 4 แสดงข้อมูลต้นทุนการผลิต (สวนมังคุดขนาดประมาณ 10 ไร่ ต้นมังคุด 220 ต้น)

ข้อมูลรูปแบบการทำเกษตรทางเลือก

1) สวนเกษตรทฤษฎีใหม่ ลุงชลอ ปุณณะ 53/2 ม.2 ต.ตะปอน อ.ขลุง จ.จันทบุรี

บนพื้นที่ 18 ไร่ ลุงชลอ ทำนา 7 ไร่ ปริมาณผลผลิต 70 ถัง/ไร่ (490 ถัง) ขุดสระน้ำ 4 ไร่ เลี้ยงปลานิล ปลาจะระเม็ด ลุงชลอเล่าว่า ลุงปลูกผลไม้หลายอย่าง เช่น มะม่วงน้ำดอกไม้ มะม่วงเขียวเสวย มะม่วงฟ้าลั่น มะไฟ มังคุด และยังปลูกพืชหน้าดิน เช่น พริก ผักสวนครัวต่างๆ ผักแว่น แตงกวา ข้าวโพดหวาน

ปฏิทินทำสวนของลุงชลอ

ม.ค. เป็นช่วงมะม่วงออกดอก ตัดหญ้าในสวนเก็บพริกในสวนขาย ปลูกผักต่างๆ กิน บ้าง ขายบ้าง เช่นแตงกวา ข้าวโพดหวาน

ก.พ. ขายมะม่วง มะไฟเริ่มเป็นลูก ใส่ปุ๋ยมะไฟ

มี.ค. ให้น้ำสวนมังคุด เก็บผัก เก็บพริกขาย

เม.ย. เริ่มตัดมะไฟขาย เริ่มมีมังคุดขายได้บ้าง

พ.ค. เก็บมังคุดขาย ไถนาเตรียมหว่านข้าว

มิ.ย. ตัดหญ้าสวน หว่านข้าวในนา

ก.ค. ใส่ปุ๋ยบำรุงต้นมังคุด หว่านปุ๋ยข้าว

ส.ค. ใส่ปุ๋ยข้าวอีกครั้ง

ก.ย. ข้าวเริ่มตั้งท้องใส่ปุ๋ยสูตรเสมอ ราคาสารมะม่วงเพื่อทำมะม่วงนอกฤดู และหว่านปุ๋ยเร่งดอกมังคุด

ต.ค. ใส่ปุ๋ยเร่งดอกมะม่วง พ่นยาไล่แมลงสวนมังคุด

พ.ย. เกี่ยวข้าว นวดข้าว ให้น้ำสวนมังคุด

ธ.ค. มังคุดเริ่มออกดอก มะม่วงออกดอก ให้น้ำมังคุดและมะม่วง

ลุงชลอเล่าว่า ระหว่างทำสวนไม่ผล ลุงจะปลูกพืชผักและเลี้ยงปลาไปด้วย รายได้ไม่เคยจفاف ได้รายได้ปีละเท่าไร แต่ลุงบอกว่ามีกินมีใช้ตลอดทั้งปี เงินไม่เคยขาดมือ ขายปลาบ้าง ขายผักบ้าง ไม่ผลออกก็ขายไม้ผล ข้าวปลูกกินเอง มีปลา มีผักกินเองไม่ต้องซื้อ ส่วนยาฆ่าแมลงนั้นลุงยังใช้อยู่ แต่ปุ๋ยลุงใช้ผสมผสานระหว่างเคมีกับชีวภาพ

2) สวนนางสาวทองใส สมศรี หรือเจ้โปรง เล่าว่า ทำสวนเหมือนกับคนอื่นในตะปอนทำ แต่หลังเสร็จสิ้นการเก็บผลไม้ เจ้โปรงปลูกแตงกวา โดยเช่าสวนคุณไพเราะ ศิริกรพื้นที่ประมาณ 2 ไร่ โดยแตงกวา 1 รอบจะใช้เวลาประมาณ 45 วัน ใช้เวลาว่างหลังจากจัดการสวนแตงกวาไปทำนา ซึ่งมีประมาณ 7 ไร่ เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จในเดือน ธันวาคม จะปลูกแตงกวาในที่นาด้วย ทำให้มีรายได้ทุกวัน และบางครั้งจะเปลี่ยนจากการปลูกแตงกวาไปเป็นถั่วฝักยาว หรือเพาะเห็ดฟางบ้าง

ภาพที่ 30 สวนแตงกวาเจีโปรง

ภาพที่ 31 เจีโปรงกำลังรวบรวมแตงกวา

บทที่ 4

วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล

จากการสืบค้นประวัติชุมชนและความเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรของชุมชนตะปอน สาเหตุหลักในการเปลี่ยนแปลงของชาวสวนตะปอนมาจาก นโยบายส่งเสริมการทำการเกษตรของรัฐ จากการทำการเกษตรเพื่อยังชีพของชาวบ้าน มาเป็นการทำการเกษตรเพื่อการส่งออก ถ้าจะสังเกตความเชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลงเริ่มค่อยๆ เกิดขึ้นใน พ.ศ.2504 คือปีที่ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ฉะนั้นจากการเก็บข้อมูลจึงสะท้อนให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงมาใช้สารเคมีมาจากเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาส่งเสริม (ศูนย์วิจัยพืชสวน จันทบุรีและเกษตรอำเภอขลุง) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองนโยบายรัฐในการส่งออกพืชผลทางการเกษตรสู่ตลาดโลก ส่งออกเพื่อให้ได้เงินเข้าประเทศมากๆ จึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการทำการเกษตรจากเพื่อยังชีพแบบผสมผสาน มาเป็นพืชเชิงเดี่ยวพื้นที่การผลิตมากและผลผลิตต่อไร่ต้องมากด้วย

การกำหนดนโยบายของรัฐในเรื่องเกษตร น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากการปฏิบัติเขียว ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงการทำการเกษตรครั้งใหญ่ของโลก โดยเริ่มจากชาติตะวันตกที่ค้นพบว่าสามารถใช้สารเคมีมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรได้ และจากนโยบายรัฐเรื่องการเพิ่มผลผลิตนี้เอง ทำให้รัฐบาลเมื่อ 30-40 ปีที่ผ่านมา ทุ่มสร้างระบบชลประทานและยกเลิกภาษีนำเข้าเรื่องเคมีเกษตรเพราะหวังจะให้เกษตรกรได้ใช้ปุ๋ย ยา ราคากถูก ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์รวมถึงสหกรณ์การเกษตร พร้อมใจกันให้เกษตรกรกู้เงิน เพื่อไปลงทุนเพื่อตอบสนองนโยบาย จากเดิมที่ชุมชนมีการหิบบั้มกันอยู่บ้าง (พันธุ์ข้าวปลูก , ข้าวเปลือกหรือเงินบ้างเล็กน้อย) มาเป็นผู้ยืมในจำนวนมากๆ เพื่อการลงทุนซื้อเครื่องจักร และเคมีในการทำการเกษตรเพื่อจะได้ผลผลิตต่อไร่ในปริมาณสูง พันธุ์พืชต่างๆ ก็จะเปลี่ยนแปลงโดยตลอดเช่นกัน เช่น จากเงาะบางยี่ขัน มาเป็นเงาะสีชมพู และเงาะโรงเรียนในปัจจุบันเพราะเงาะบางยี่ขันตลาดไม่นิยม ขายไม่ได้ หรือทุเรียนโบราณ เช่นอีเขียวดำลิ่ง ไอ้ไข่ ไอ้เม่น มาเป็นชะนี กระดุม ก้านยาวและหมอนทองในปัจจุบัน พันธุ์พืชต่างๆ ที่เปลี่ยนไปมิใช่พันธุ์พื้นเมือง แต่เป็นพันธุ์ที่ถูกพัฒนาขึ้นมาใหม่เพื่อตอบสนองตลาด จึงอ่อนแอ ต่อสภาพต่างๆ และศัตรูพืช ถ้าดูจากข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของการทำสวนตะปอนจะเห็นว่า พันธุ์ของผลไม้จะเปลี่ยนในทุกๆ 10 ปี นั้นหมายความว่า พอชาวสวนลงทุนไปได้สักระยะหนึ่งอายุไม้ผลกว่าจะให้ผล ต้องใช้เวลาประมาณ 4-5 ปี พอได้ผลตอบแทนมาระยะหนึ่ง ยังไม่คุ้มทุนความนิยมของตลาดก็เปลี่ยนไป มีพันธุ์ใหม่เข้ามา ขายได้ราคาสูง ตลาดเริ่มไม่ซื้อพันธุ์เก่าๆ ชาวสวนต้องโค่นต้นเดิมและเปลี่ยนพันธุ์ใหม่ จึงทำให้ชาวสวนต้องเปลี่ยนพันธุ์พืชทุก 10 ปี (ยกเว้นมังคุด) จากการเก็บข้อมูลของชาวสวนตะปอนพบว่า ปัญหาหลัก ๆ ของคนตะปอน คือ

1. ปัญหาหนี้สิน 80 % ของชุมชนตะปอน มีปัญหาหนี้สิน มีทั้งจัดการได้บ้างและจัดการไม่ได้บ้าง ปัญหาหนี้สินของคนตะปอน ส่งผลกระทบถึงปัญหาที่ดินทำกิน จากการสัมภาษณ์เฉพาะกลุ่มพบว่า คนตะปอนมีปัญหาไม่มีที่ดินทำกิน(มีเฉพาะที่ปลูกบ้านไม่เกิน 1 ไร่) ประมาณ 15 % ของครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้าน (หมู่บ้านละอย่างน้อย 20 ครัวเรือน ไม่รวมหมู่ 1 เพราะมีเพียง 36 ครัวเรือน) ทั้งตำบลตะปอนมีทั้งสิ้นประมาณ 752 ครัวเรือนและมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สาเหตุใหญ่ของปัญหาไม่มีที่ดินทำกิน คือชาวสวนในกลุ่มนี้มีหนี้สินมาก จนนำไปสู่การขายที่ดินเพื่อใช้หนี้ และพอรุ่นพ่อแม่ขายที่ดินไปแล้ว จึงทำให้รุ่นลูกไม่มีที่ดินทำกิน ต้องมีอาชีพรับจ้างทั่วไป ในส่วนของที่ดินตกไปอยู่กับผู้มีฐานะดีในชุมชน หรือไม่มีก็สถาบันการเงินต่างๆ

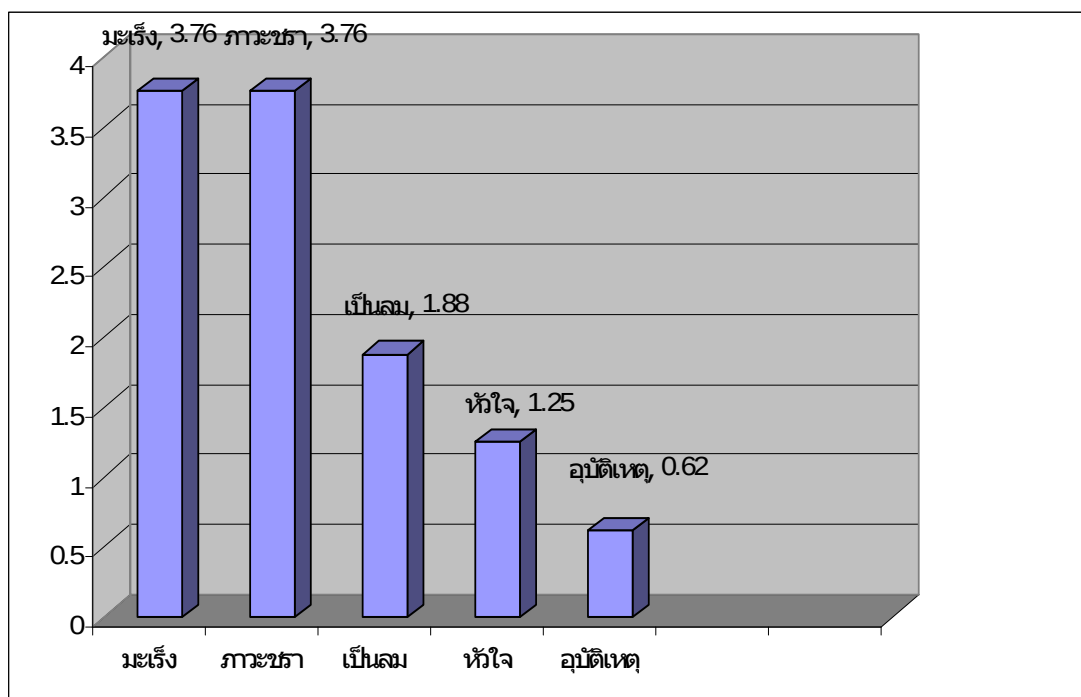
2. ปัญหาเรื่องค่าครองชีพ จากการเก็บข้อมูลย้อนหลังไป 50 ปี ของชุมชนตะปอน ชาวบ้านขายเงาะ 25 ก.ก. สามารถซื้อข้าวสารได้ 1 ถัง (เงาะ ก.ก.ละ 1 บาท ข้าวสารถังละ 25 บาท) ปัจจุบันชาวบ้านต้องขายเงาะ 100 ก.ก. จึงจะซื้อข้าวสารได้ 1 ถัง (เงาะ ก.ก.ละ 3 บาท ข้าวสารถังละ 300 บาท) จะเห็นได้ว่าราคาสินค้าที่ชาวบ้านต้องซื้อเพิ่มขึ้นถึง 12 เท่า แต่ราคาสินค้าเกษตรขึ้นเพียง 2 เท่า ฉะนั้นถึงแม้ปริมาณการผลิตจะเพิ่มขึ้นจากเดิม ขายผลไม่ได้เงินมากกว่าเดิม แต่รายจ่ายก็มากขึ้นกว่ารายรับเช่นกัน ถ้าดูจากข้อมูลรายได้เฉลี่ยของคนตะปอนปีละ 30,000 บาท (ข้อมูลจาก อบต. ตะปอน) เฉลี่ยเดือนละ 2,500 บาท และจากการเก็บข้อมูลของทีมวิจัยพบว่าค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของคนตะปอนเดือนละ 5,000 – 8,000 บาท จากปัญหารายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ จึงนำไปสู่ปัญหาหนี้สินที่รุนแรงจนต้องขายที่ดินทำกิน

3. ปัญหาสุขภาพ จากการประสานข้อมูลกับสถานีอนามัยตำบลตะปอนพบว่า ปี พ.ศ.2548 มีผู้เข้าไปเจาะเลือดเพื่อตรวจสารเคมีตกค้างในเลือด จำนวน 179 คน

1) ไม่พบสารเคมีตกค้าง	102	คน
2) พบสารเคมีตกค้างในระดับปลอดภัย	69	คน
พบสารเคมีตกค้างในระดับเสี่ยง	8	คน

คิดเป็น 43 % ของผู้มาตรวจ นี่ยังไม่แนับรวมผู้ที่เป้นแผลพุพอง ภูมิแพ้ ระบบทางเดินหายใจ หรือผดผื่นคันจากสารเคมี

สถิติการตายของคนตะปอนต่อ 1,000 คน

จากสถิติการตายของคนตะปอนพบ ว่า โรคที่ทำให้คนตะปอนเสียชีวิตอันดับต้นๆ คือ โรคมะเร็ง จากข้อมูลของ สวรศ. (6 สารเคมีอันตรายภัยคุกคามสุขภาพคนไทย) สารเคมีเกษตร มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงยีน ซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญอย่างหนึ่งของการเกิดโรคมะเร็ง และเมื่อมองอย่างเชื่อมโยงกัน มีความเป็นไปได้สูงว่าการทำสวนเคมี ทำให้คนตะปอนตายด้วยโรคมะเร็งมากที่สุด เพราะมีการสะสมของสารเคมีที่ละเล็กละน้อย แต่จากการสัมภาษณ์กลุ่มคนในชุมชน ชาวสวนจะรับรู้เพียงเคมีเกษตรทำให้เกิดอาการภูมิแพ้ คลื่นไส้ ถ่ายท้อง แน่นหน้าอกและหายใจลำบากเท่านั้น คือเป็นอาการที่รับรู้ได้โดยจับพ่น แต่การรับรู้ว่ามีโรคมะเร็งและเคมีเกษตรเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กันยังมีน้อยมาก แนวโน้มเรื่องผลกระทบต่อสุขภาพ ในกรณีที่มีสารเคมีสะสมในร่างกาย จะสูงขึ้นเรื่อยๆ จากการบริโภคโดยเฉพาะข้อมูลจากอนามัยตะปอน ปีพ.ศ.2548 พบว่า ชุมชนตะปอนบริโภคน้ำดื่มจากบ่อน้ำ 80 % จากประปาหมู่บ้าน 20 % ซึ่งเป็นบ่อน้ำและแหล่งน้ำในชุมชนเอง โดยเฉพาะบ่อน้ำส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณบ้านเรือนหรือสวนของตนเอง และไม่มีฝาปิด ในขณะที่ฉีดพ่นยาที่มีโอกาสจะกระจายลงสู่บ่อน้ำสูงมาก หรือแม้แต่สารเคมีเหล่านั้นตกค้างบนพื้นดิน เมื่อฝนตกชะล้างน้ำซึมลงสู่ใต้ดิน ก็จะนำสารเคมีเหล่านั้นสะสมอยู่ในน้ำใต้ดินเช่นกัน จึงทำให้แม้จ้างลูกจ้างในการฉีดพ่นสารเคมี คนตะปอนยังมีภาวะเสี่ยงต่อสารเคมีในการทำสวน ถ้าไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมลดการใช้สารเคมีลง

4. ปัญหาที่ดินทำกิน จากการเก็บข้อมูลชาวสวนตะปอนมีที่ดินทำสวนประมาณ 2-9 ไร่ ซึ่งถือว่าเป็นเกษตรกรรายย่อย จากข้อมูลเช่น ต้นทุนสวนมังคุด ถ้าทำสวนด้วยเคมี 10 ไร่ ต้นทุนประมาณ 79,386 บาท ขยาย 160,000 บาท ส่วนต่าง 80,614 บาท / ปี เฉลี่ยเดือนละ 6,717 บาท ซึ่งถ้าดูจากข้อมูลค่าครองชีพ จะเห็นว่ารายรับ กับ รายจ่าย ใกล้เคียงกัน ซึ่งชาวสวนก็ยังไม่เงินเหลืออยู่ดี เมื่อยามเกิดเหตุฉุกเฉิน เจ็บป่วย ลูกเรียน หรือแม้กระทั่งเกิดภาวะภัยแล้งหรืออากาศเปลี่ยนแปลง ส่งผลกระทบต่อการออกดอกของต้นไม้ ทำให้ชาวสวนต้องกู้ยืมเงินทั้งจากบุคคลและสถาบันการเงินต่างๆ มากขึ้น ยิ่งทำให้เพิ่มภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น นำไปสู่ปัญหานี้สินที่ชาวบ้านไม่สามารถจัดการได้ และสูญเสียที่ดินทำกินไปในที่สุด ซึ่งสถานการณ์นี้ ในตำบลตะปอนมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี

5. ปัญหาการพึ่งพิงภายนอก เพราะปัจจุบันชาวสวนตะปอนไม่สามารถพึ่งพิงตนเองได้เลย เรื่องปุ๋ย ยา ตลาด ถึงแม้ชาวสวนตะปอนจะใช้ปุ๋ยคอกเพื่อลดต้นทุน หรือปุ๋ยชีวภาพ แต่ต้องซื้อจากภายนอกชุมชน ก็ไม่สามารถลดต้นทุนได้อยู่ดี เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ชาวตะปอนจะมีอาชีพเป็นชาวสวนประมาณ 80 % จากการเก็บข้อมูลไม่พบคนหมักปุ๋ยหมักใช้เองเลย พบแต่น้ำหมักชีวภาพบ้างเล็กน้อย

6. ปัญหาภัยแล้ง จากข้อมูลพบว่าในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาตะปอนเผชิญกับภัยแล้ง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล น้ำร่องบนเขาสระบาปไม่เพียงพอ ในการทำสวน เพราะมังคุด ทุเรียน เป็นไม้ที่ต้องการน้ำสูง ในบางพื้นที่ต้องซื้อน้ำเพื่อรดต้น เป็นการรักษาดินไว้ เพราะหวังว่าปีหน้าคงจะดีกว่านี้ ราคาน้ำที่ซื้อประมาณ 100 บาทต่อเที่ยว 1 เที่ยวจะรดต้นไม้ได้เพียง 4-5 ต้น

7. ปัญหาสิ่งแวดล้อม จากแผนที่ตำบลตะปอนจะเห็นว่า ตะปอนมีคลองและเป็นพื้นที่ต้นน้ำลุ่มน้ำเวฬุ ซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำและความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ต่างๆ การทำสวนด้วยเคมีของคนตะปอน ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อพันธุ์สัตว์น้ำต่างๆ ในน้ำ ผู้ที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านหาของขายขึ้นทุกวัน จะทำให้กลุ่มคนเหล่านั้นต้องเปลี่ยนอาชีพเป็นรับจ้างหรือรุนแรงถึงตกงาน จะนำไปสู่ปัญหาสังคมของชุมชนต่อไป

จากคำกล่าวของชาวสวนตะปอนที่กล่าวว่า ทำสวนไม่ได้อะไร หรือทำสวนแล้วเป็นหนี้ จึงเป็นคำพูดที่ไม่เกินเลยไปนัก เพราะถ้าดูจากข้อมูลการทำสวนเคมีที่มีคุณภาพส่งออก ได้ราคาดี รายได้ก็จะเพียงใกล้เคียงกับค่าใช้จ่ายเท่านั้น ฉะนั้นชาวสวนตะปอนจึงไม่กล้าปรับเปลี่ยนมาทำสวนชีวภาพ เพราะทำเคมีเงินยังไม่ค่อยพอใช้ ยิ่งทำชีวภาพซึ่งเขาคาดว่าปริมาณผลผลิตและราคาไม่ดี จะยิ่งทำให้ประสบปัญหาทางการเงินมากขึ้นกว่าเดิม (ประเด็นเรื่องความเชื่อมั่นน่าจะมีความเชื่อมโยงกับการส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐ แม้ปัจจุบันจะมีการรับรู้พิษภัยของเคมีเกษตรแต่หน่วยงานด้านส่งเสริมการเกษตรก็ยังคงส่งเสริมการแก้ปัญหาเรื่องโรคพืชและกำจัดศัตรูพืช หรือการทำผลไม้มคุณภาพ GAP ด้วยเคมีเกษตร จึงเป็นการตอกย้ำเรื่องความมั่นใจในประสิทธิภาพของเคมีเกษตรของชาวสวน) เพราะจากข้อมูลชาวสวนเองก็ทราบว่า การใช้เคมีส่งผลต่อสุขภาพตนเอง

และบุคคลในครอบครัว แต่ด้วยปัญหาข้างต้นทำให้ ไม่สามารถหาทางออกให้กับตนเองได้ว่าควรทำอย่างไร

แต่ประเด็นที่ว่าทำสวนแล้วขาดทุน ก็ยังไม่ใช่เพราะดูจากข้อมูลไม่ว่าจะทำสวนรูปแบบใดไม่ว่า เคมี่ เคมี่ผสมชีวภาพ หรือชีวภาพล้วนๆ ก็ไม่ขาดทุนแต่ประเด็นหลักคือ ถ้าชาวสวนตะปอนซึ่งเป็นเกษตรกรรายย่อย ที่ไม่มีอำนาจต่อรองใดๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการตลาด ด้านราคาปัจจัยการผลิต ยังมีรูปแบบการทำสวนแบบปัจจุบันและดำเนินชีวิตในแบบที่ซื้อทุกอย่างแบบนั้น ทำอย่างไรก็ไม่พอเลี้ยงชีพ

สิ่งที่ทีมวิจัยค้นพบคือ

1) ชาวสวนตะปอนควรปรับวิถีชีวิตใหม่ นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับตนเอง พึ่งพาตนเองด้านอาหารและปัจจัยการผลิตให้มากขึ้น จ่ายเงินออกนอกชุมชนให้น้อยเท่าที่ทำได้ เช่น ปลูกพืชผักและเลี้ยงสัตว์ไว้กินเอง หมักปุ๋ยใช้เอง และองค์กรในท้องถิ่นควรส่งเสริมให้ชุมชนใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือจะทำให้เห็นทิศทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตของชาวสวนเอง และวิธีการทำสวนใหม่

2) ชาวสวนตะปอนควรปรับแผนการทำสวนใหม่ ปลูกพืชผสมผสานที่สามารถทำให้มีรายได้หมุนเวียนในทุกฤดูกาล เพราะถ้าคนตะปอนหารายได้เสริมในเรื่องอื่นๆ จากการเก็บข้อมูลของกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนที่เคยทำมาแล้ว พบว่า เป็นไปได้ยาก เพราะจะขัดกับวิถีชีวิตของคนตะปอนเอง ในช่วงฤดูที่ต้องเข้าสวนชาวสวนต้องไปให้น้ำในสวน จะอยู่ในสวนทั้งวัน ดังนั้นรายได้เสริมของชาวสวนตะปอนควรมาจากพื้นที่สวนของคนตะปอนเอง ทีมวิจัยพบว่าเหตุผลหลักในการใช้สารเคมีในการทำสวน เพราะชาวสวนเชื่อมั่นว่าจะทำให้มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพ แม้จะรู้ว่าส่งผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ถ้ามีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำสวนให้มีรายได้ทุกฤดูกาล เชื่อว่าพฤติกรรมการใช้สารเคมีจะลดลง

3) ชาวสวนตะปอนควรหาช่องทางการตลาด ที่ตนเองมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานสินค้าตนเองได้บ้าง และอาจจะหาจุดขายผลไม้ของตนเองให้แตกต่างไปจากชุมชนอื่น เพราะตำบลตะปอนมีศักยภาพในหลายเรื่อง เช่น เป็นชุมชนทางผ่านที่จะไปเกาะช้าง จ.ตราด ซึ่งมีบางคนได้ทำแล้ว (ท้องถิ่นควรมีนโยบายส่งเสริมที่ชัดเจนในเรื่องนี้)

4) ตำบลตะปอนมีประวัติดูชุมชนที่น่าสนใจ โบราณสถาน โบราณวัตถุรวมทั้งประเพณีต่างๆ ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานนับ 100 ปี และบางกิจกรรมขึ้นชื่อไปทั่วจังหวัด เช่น เทศมหาชาติ ชักเย่อเกี่ยวนพระบาท คนตะปอนน่าจะใช้ศักยภาพนี้ เชื่อมโยงกับสวนผลไม้หรือสวนผสมผสาน เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเทศกาลผลไม้ปลอดภัยต่อสุขภาพ

5) ควรนำผลการศึกษาวิจัยเข้าองค์การบริหารส่วนตำบลตะปอน เพื่อหาวิธีส่งเสริมการทำสวนผสมผสาน การผลิตปุ๋ยหมักเพื่อใช้เองในชุมชน และจัดตั้งกลุ่มทดลองทำเกษตรทางเลือกหลากหลายแนวทาง (หลายสวนในตะปอนมีทำอยู่แล้ว) พร้อมกับส่งเสริมวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำสวน นำไปสู่ทางรอดของคนตะปอนต่อไป

6) ควรนำผลการศึกษาวิจัยเข้าสู่โรงเรียนในตำบล เพื่อปรับเปลี่ยนแนวคิดและทัศนคติเด็กๆ และเยาวชนที่จะเป็นเกษตรกรรุ่นต่อไป ในการทำสวนแบบพึ่งพาตนเองและพึ่งพิงกันเองในชุมชน

7) ควรนำผลศึกษาวิจัยเข้าสู่สถานีอนามัย เพื่อหาแนวทางให้ความรู้ ความเข้าใจเรื่องเคมีเกษตรกับปัญหาสุขภาพ

บทที่ 5

บทเรียนที่ได้จากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สำหรับการทำวิจัยในครั้งนี้ มีบทเรียนที่เกิดขึ้นมากมายหลายอย่างที่เห็นเป็นประสบการณ์ที่มีค่ายิ่งสำหรับการทำต่อไปในอนาคต มีทั้งความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคมากมายหลายประการ

แต่ผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ทำให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้นและลดความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้าน(ซึ่งมีมาอย่างยาวนาน)ได้อย่างชัดเจน ส่วนการเรียนรู้ของทีมวิจัยแต่ละคนถึงแม้จะไม่สามารถเรียนรู้ได้เท่ากันก็ตาม แต่บางคนก็เริ่มมีความเข้าใจเรื่องแนวทางการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากขึ้น และมีนักวิจัยบางคนนำกระบวนการวิจัยท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ เช่นการจัดการน้ำในชุมชน การใช้ข้อมูลในการปรับปรุงสวนผลไม้ของตนเอง

5.1 การเรียนรู้และบทเรียนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

หลังจากที่ได้ร่วมกันเคียงบ่าเคียงไหล่จนถึงจุดหมายปลายทางแล้ว ทีมวิจัยได้ร่วมกันสะท้อนความรู้สึกและสิ่งที่การเรียนรู้หลังจากการทำงาน โดยมีทั้งข้อดีและข้อควรปรับปรุงพอสรุปได้ดังนี้

ทีมวิจัย

- 1) ได้รู้จักคำว่า “วิจัยเพื่อท้องถิ่น” มากขึ้น
- 2) ได้เรียนรู้และพัฒนาตัวเองในเรื่องการคิด วิธีการเก็บข้อมูล การเขียนการบันทึก และการเรียบเรียง เพิ่มมากขึ้น
- 3) ได้รู้ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของชุมชนและรู้จักตัวเองมากขึ้น
- 4) ได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม
- 5) ได้ถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาประสบการณ์ให้เด็กรุ่นหลังได้รับรู้
- 6) ลดความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้าน(มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเพิ่มขึ้น)
- 7) ได้รับฟังกันมากขึ้น เปิดใจกันมากขึ้น
- 8) ทำให้มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในภาพกว้างและสามารถเชื่อมโยงปัญหาต่าง ๆ ได้
- 9) สามารถนำประสบการณ์ที่ได้จากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปปรับใช้กับการทำงานอื่นได้ดีและง่ายขึ้น

ชุมชน

จากแนววิธีการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ให้คนในชุมชนเป็นคนทำวิจัยและร่วมกันหาแนวทางแก้ปัญหาของชุมชนเองนั้น ชุมชนได้เรียนรู้ว่าการทำงานที่ต้องใช้ข้อมูลเป็นตัวเคลื่อน เพราะสามารถเห็นสาเหตุของปัญหาซึ่งใน หนึ่งปัญหาอาจมีหลายสาเหตุ ทำให้นักวิจัยหลายคนมองเห็นทั้งกระดาน ต่อจิ๊กซอร์ได้ถูกและสามารถค่อยแก้ไขปัญหาลงไป โดยคำนึงถึงผลกระทบของแนวทางแก้ไขปัญหาคด้วย มิใช่ว่าแก้ปัญหาแบบใดแบบหนึ่งแล้วนำไปสู่ปัญหาอีกแบบหนึ่ง

อีกทั้งกระบวนการทำงานวิจัยยังสามารถพัฒนาศักยภาพของแกนนำให้เกิดเป็นระบบ และสามารถนำเสนอให้เห็นภาพได้ดังนั้นแกนนำของทุกหมู่ จึงถูกพัฒนาไปเป็นแกนหลักสำคัญในการดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้านตนเองและได้รับการยอมรับจากชุมชนมากขึ้น

หน่วยงาน

เดิมตำบลตะปอนเป็นชุมชนที่ต่างคนต่างอยู่สูง (แต่ละหมู่บ้าน) การทำงานร่วมกันของนักวิจัยทำให้มีโอกาสดูแลความขัดแย้งและสามารถทำให้คนกลุ่มนี้ รวมกลุ่มกันอย่างแข็งแรง มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอยู่เสมอ ส่งผลให้หน่วยงาน เช่น กศน. , พอช. เกษตรอำเภอ ฯลฯ เข้าสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะ อบต.ตะปอน เริ่มให้ความสำคัญกับกลุ่มคนกลุ่มนี้มากขึ้น

5.2 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการวิจัย

สำหรับการเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจากการวิจัยนั้น ผลปรากฏที่เกิดขึ้นกับตัวของทีมวิจัยนั้น มีระดับการเรียนรู้ที่แตกต่างกันตามประสบการณ์ของการทำงาน มีเพียงแกนนำหลัก ๆ ที่พอสามารถเข้าใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้แต่ยังมีจำนวนน้อยคน ส่วนใหญ่ยังไม่มีความเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัดมากนัก ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

(1) แกนนำทุกหมู่บ้าน สามารถพัฒนาตนเองจนเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในหมู่บ้าน

(2) ลดความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้าน โดยมีนักวิจัยเป็นผู้ประสานรอยขัดแย้ง

(3) นักวิจัยแทบทุกท่าน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงานของตนเอง เป็นส่วนผลไม่ปลอดภัย และบางท่านเป็นต้นแบบของชุมชน

5.3 วิเคราะห์สภาพของทีมวิจัย

ในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นงานวิจัยที่ชาวบ้านเป็นผู้ทำการวิจัยเองทั้งหมด ตลอดระยะเวลาที่เวลาทำการวิจัยย่อมมีปัญหาและอุปสรรคเป็นธรรมดา ซึ่งโดยการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของทีมวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1) จุดแข็ง

- แก่นนำมีความมุ่งมั่นและมีความเสียสละในการทำงาน

2) จุดอ่อน (ปัญหาและอุปสรรคภายในทีมวิจัย)

- คนทำงานหลัก ๆ ยังมีจำนวนน้อย และการทำงานยังไม่มีกระจายงานที่ชัดเจน
- ทีมวิจัยส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจแนวทางการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ชัดเจน บางครั้งเกิดความสับสน และไม่รู้ว่าควรจะต้องทำอะไรต่อ
- ยังไม่สามารถแก้ปัญหาหรือสถานการณ์เฉพาะหน้าได้เท่าที่ควร
- ขาดความเข้าใจในการทำรายงาน ซึ่งจุดนี้เองทำให้โครงการฯ เกิดความล่าช้ามากอีกอย่างหนึ่งในการทำโครงการฯ ครั้งนี้
- การทำงานไม่มีเวลาที่แน่นอนทำให้มีผลกระทบต่อการทำมาหากิน
- ทีมวิจัยส่วนใหญ่ต้องมีการะความรับผิดชอบในครอบครัวสูงและมีรายได้น้อย ทำให้มีเวลาในการทำงานเพื่อส่วนรวมค่อนข้างจำกัด
- การพัฒนาจิตใจตั้งแต่แรกไม่ชัดเจนทำให้การทำงานเป็นไปอย่างล่าช้าและทิศทางไม่แน่นอน

3) โอกาส

- ได้ลดความขัดแย้งของชุมชนได้มาก

4) อุปสรรค (ปัญหาและอุปสรรคนอกทีมวิจัย)

- มีการเปลี่ยนแปลงตัวพี่เลี้ยงทำให้ขาดความต่อเนื่องในการเข้ามาให้คำปรึกษา
- ระยะของโครงการน้อยเกินไปสำหรับการทำวิจัย คือ ทีมวิจัยยังต้องการทำงานวิจัยให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ แต่ทางทีมวิจัยแบบชาวบ้านต้องใช้เวลาพอสมควรในแต่ละช่วงเวลา แต่อีกด้านหนึ่งผลของการวิจัยเห็นผลค่อนข้างช้าทำให้ทีมวิจัยก็เริ่มมีความอ่อนล้าในการทำงานเช่นกัน

5.4 ข้อเสนอแนะ

- 1) ทำแล้วให้มีประโยชน์ต่อตัวเองและชุมชน
- 2) ให้พี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาลงมาร่วมทำงานอย่างใกล้ชิดตามความเหมาะสม ไม่เปลี่ยนคนบ่อยและเสนอแนวทางการทำงานที่ชัดเจน
- 3) คุยกันให้ชัดเจนก่อนลงมือการทำงาน
- 4) ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการทำงานมากขึ้น
- 5) ควรมีทั้งการทำงานข้อมูลและมีงบประมาณสำหรับปฏิบัติการด้วย เพื่อกระตุ้นการทำงานของชุมชน เพราะทีมวิจัยบางคนไม่เข้าใจ เพราะมาประชุมอย่างเดียวพูดเรื่องเดียว และล่าถอยไป

5.5 แนวทางในการดำเนินการต่อไป

- 1) ปฏิบัติการตามข้อค้นพบของทีมวิจัย ที่ได้เสนอไว้แล้วในบทที่ผ่านมา

ภาคผนวก

รายชื่อทีมวิจัย

- 1.นางไพเราะ ศิริการ
- 2.นางจารุวรรณ ศิริการ
- 3.นางยุพเยาว์ อรัญญะ
- 4.นางอมรรัตน์ ปิตาคูณ
- 5.นางผ่องศรี สังข์วัฒน์
- 6.นางกรรณิกา ภูมิศักดิ์
- 7.นางสยาม เจริญทวี
- 8.นางสนม วงษ์วรรณ
- 9.นางนิภา ทศานนท์
- 10.นางปิยาภรณ์ ทศานนท์
- 11.นางสารภี ปิยพงษ์ไพศาล
- 12.นางจรรยา บุตรธำจร
- 13.นางแป้น บุญพงศ์
- 14.นางอบเชย วงษ์มณี
- 15.นางออย เบญจวรรณ
- 16.นางสาวยุพิน บำรุงสวน
- 17.นางลำเภา บำรุงสวน